

กรณีสั้นต่อ โศก

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

กรณีสันตติโศก

© พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

ISBN 974-8357-38-4

พิมพ์ครั้งที่ ๑	๒๕-๒๖ ก.ค. ๒๕๓๑	๑,๐๐๐ เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๒	๒๗-๒๙ ก.ค. ๒๕๓๑	๑๐,๕๐๐ เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๓	๑๑-๑๕ ส.ค. ๒๕๓๑	๑๐,๐๐๐ เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๔	๒๐-๒๔ ส.ค. ๒๕๓๑	๘,๕๐๐ เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๕	๒๕-๒๖ ส.ค. ๒๕๓๑	๓,๐๐๐ เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๖	๕ ก.ย. ๒๕๓๑	๑๐,๐๐๐ เล่ม

หมายเหตุ: การพิมพ์ครั้งต้นสุด ไม่นับ เนื่องจากต้องจัดทำด้วยเครื่อง ถ่ายเอกสาร
 เพราะโรงพิมพ์ปิด จึงได้จำนวนน้อย เพียงให้ท่านเริ่มเผยแพร่
 ประมาณ ๑๖.๐๐ น. ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๓๑

ออกแบบปก: พุทธิวิโร ภิกขุ

พิมพ์ที่

สารบัญ

อนุโมทนา	(๑)
คำปรารภ	๑
กรณีสันตือโสภ	๓
จับปัญหาให้ตรงประเด็น	๖
สันตือโสภเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อกฎหมายคณะสงฆ์จริงหรือไม่?	๑๐
พระโพธิรักษ์มีเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญที่จะลาออกจาก คณะสงฆ์ไทย จริงหรือ?	๑๖
การอยู่มาได้มานานโดยไม่ถูกจัดการ แสดงว่าไม่ผิดกฎหมาย?	๒๒
แนวทางปฏิบัติที่ควรจะเป็น	๒๔
พระสงฆ์กับการเมือง.....	๓๓
ปัญหาเกี่ยวกับพระธรรมวินัย	๓๙
๑. การอวดอุตริมนุสสรธรรม	๔๒
๒. การแปลความหมายคำบาลีและศัพท์ทางธรรม	๔๘
๓. มังสวิรัต (และ คำว่า คีล และ วัตร)	๕๒
บทสรุป	๖๔

ชี้แจงข่าวคลาดเคลื่อน

ได้มีหนังสือพิมพ์บางฉบับ ลงข่าวว่า หนังสือ "กรณีสันตติอศอก" นี้ จัดพิมพ์ขึ้นในโอกาสที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถวายปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ แก่ พระเทพเวที และลงข่าวอีกตอนหนึ่งว่า พระเทพเวที เป็น เจ้าอาวาสวัดพระพิเรนทร์

ขอชี้แจงเพื่อความเข้าใจถูกต้องว่า

๑. หนังสือ "กรณีสันตติอศอก" นี้ จัดพิมพ์สำหรับวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๓๑ (วันเลือกตั้ง) และเริ่มแจกตั้งแต่ประมาณ ๑๖.๐๐ น. ของวันที่ ๒๔ ก.ค. นั้น แต่เมื่อจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยถวายปริญญาในวันที่ ๒๖ กรกฎาคม ก็ได้นำมาแจกด้วย เช่นเดียวกับหนังสือเล่มอื่นๆ ของพระเทพเวที อีกหลายเล่ม

๒. พระเทพเวที มิใช่เป็นเจ้าอาวาสวัดพระพิเรนทร์

คำปรารภ

กรณีสันตือโคก โด่งดังขึ้นมาในช่วงเวลาที่มีเหตุการณ์สำคัญทางการเมือง คือ การหาเสียงเพื่อรับการเลือกตั้งเป็น ส.ส. และผู้อาวุโสนั้น ในลักษณะที่พัวพันกับพรรคการเมือง ซึ่งเป็นเรื่องของความเป็นฝักฝ่าย เมื่อมีผู้แสดงความคิดเห็นว่า กล่าวตักเตือนกัน หรือแม้แต่พยายามแถลงหรือชี้แจงความจริง ก็มีการกล่าวหากันว่า เข้าข้างฝ่ายโน้น เข้าข้างฝ่ายนี้ หรือเป็นการโจมตีกลั่นแกล้งกล่าวร้ายกัน เสียงที่ตอบโต้กันไปมา ทั้งสองฝ่าย กล่าวได้ว่า มีทั้งที่เป็นไปด้วยเจตนาดี มีความบริสุทธิ์ใจ และที่เกิดจากความมุ้งร้ายหรือแรงจูงใจแอบแฝงอย่างใดอย่างหนึ่ง ยากที่คนทั่วไปจะแยกได้ว่า ใครจริงใครเท็จ ใครมุ้งร้ายใครมุ้งดี อย่างไรก็ตาม สิ่งหนึ่งที่น่าสงสัยก็คือ ในท่ามกลางสภาพการณ์เช่นนี้ ทั้งผู้แสดงและผู้ดู มีใคร สักก็คนที่เข้าใจความเป็นจริง และมีหลักการในการวินิจฉัยเหตุการณ์และพฤติกรรมอย่างถูกต้อง

หนังสือเล่มเล็กนี้พิมพ์ออกมาเผยแพร่ ในวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๓๑ ตรงกับวันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นวันแห่งความเป็นกลาง ซึ่งผ่านพ้นระยะเวลาของการหาเสียงไปแล้ว และทั้งยังไม่ทราบผลว่าพรรคการเมืองใดจะได้รับเลือกตั้งเข้ามาอย่างน้อยเพียงใด จึงแน่ใจได้ว่า การเผยแพร่หนังสือนี้จะไม่มีความกระทบต่อการเลือกตั้ง ไม่มีความเกี่ยวข้องกับการหาเสียงของพรรคใดฝ่ายใด ในเวลาเดียวกัน ก็ไม่มีทางที่จะคิดเห็นไปว่า เป็นการมุ่งเอาอกเอาใจฝ่ายหนึ่ง ทับถมฝ่ายหนึ่ง หรือจะมุ่งมาขัดแย้งแข่งขันกับฝ่ายใด แต่มุ่งหมายว่า ไม่ว่าใครก็ตามที่จะได้รับเลือกตั้งเข้ามามีส่วนร่วมสำคัญในการรับผิดชอบต่อชะตากรรมของสังคม และประเทศชาติ ควรจะรู้เข้าใจเรื่องราวที่มีความสำคัญต่อสังคมของตนตามความเป็นจริง เมื่อรู้เข้าใจแล้ว หากมีจิตใจเป็นธรรมและรักความชอบธรรม จักได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยปัญญา ที่รู้เข้าใจความจริงนั้น

กรณีสันตือโศก

ในรอบปีที่ผ่านมาถึงบัดนี้ มีข่าวโด่งดังอื้อฉาวกระทบกระเทือนต่อวงการพระศาสนามากมายหลายเรื่อง เกิดประดิ่งซ้อน ๆ ต่อทอดกันมาแทบไม่ขาดสาย โดยเฉพาะข่าวเกี่ยว กับพระภิกษุประพฤติเสียหายวิปริตผิดทางของสมณะ ข่าวเหล่านี้ทุกเรื่องควรได้รับความสนใจพิจารณาแก้ไข แต่ก็ควรทำความเข้าใจให้ชัดเจนในแต่ละเรื่องไปทีละเรื่อง บางเรื่อง คนส่วนใหญ่เห็นชัด และยอมรับกันอยู่แล้วว่าเป็นเรื่องที่ชั่วร้ายเสียหายโดยไม่มีข้อสงสัย สิ่งที่ต้องทำมีเพียงด้านปฏิบัติการในการแก้ไข แต่บางเรื่องมีปัญหาเป็นข้อขัดแย้งกันว่า เป็นความผิดความชั่วร้ายเสียหายหรือไม่ และถ้าเป็น เป็นอย่างไร

กรณีที่เด่นมากในระยະนี้ซึ่งควรให้ความสนใจเป็นพิเศษเรื่องหนึ่ง ก็คือ กรณี*พระโพธิรักษ์แห่งสันตือโศก* ซึ่งเป็นข่าวบนหน้าหนังสือพิมพ์บ่อย ๆ ในลักษณะที่พัวพันกับ พรรคการเมืองใหม่ที่มีชื่อว่าพรรคพลังธรรม ได้มีผู้พยายามประกาศแก่ประชาชนว่า สันตือโศกเป็น

สำนักนอกกฎหมาย พระโพธิรักษ์และคณะเป็นนักบวชนอกพระธรรมวินัย ได้ละเมิดกฎหมายคณะสงฆ์ตลอดจนรัฐธรรมนูญ และเข้ายุ่งเกี่ยวกับการเมือง โดยแสดงตนสนับสนุนพรรคการเมืองที่ชื่อว่าพลังธรรมนั้นอย่างออกหน้าออกตา เป็นการให้พระพุทธานุภาพเป็นเครื่องมือในการหาเสียงทางการเมือง ทำให้พระพุทธานุภาพมัวหมอง (ดูจุดสารนิเทศ ฉบับที่ ๒ /๒๕๓๑ เปรียญธรรมสมาคมแห่งประเทศไทย, หน้า ๓, ๑๖, ๒๖ เป็นต้น)

ทางฝ่ายสันตือโศกได้ชี้แจงตอบได้ว่า คณะของตนไม่ผิดกฎหมาย เพราะมีสิทธิเสรีภาพโดยรัฐธรรมนูญ ที่จะลาออกจากมหาเถรสมาคม เมื่อลาออกจากมหาเถรสมาคมแล้วก็ไม่อยู่ในคณะสงฆ์ไทย จึงไม่ต้องอยู่ใต้กฎหมายคณะสงฆ์ และตนมีเสรีภาพโดยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ "ในการถือ...ลัทธิ นิกายทางศาสนา และมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน... ในการใช้เสรีภาพดังกล่าวในวรรคหนึ่งบุคคลย่อมได้รับการคุ้มครอง มิให้รัฐกระทำการใดๆ อันเป็นการรอนสิทธิหรือประโยชน์อันควรมิควรได้ เพราะเหตุที่ถือ...ลัทธิ นิกายทางศาสนา หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือแตกต่างจากบุคคลอื่น"

นอกจากสันตือโศกจะชี้แจง และออกเอกสารตอบโต้เองแล้ว ก็มีบทวิจารณ์หลายครั้งในหน้าหนังสือพิมพ์บางฉบับแสดงความ

สนับสนุนสันตติโคก กล่าวตอบได้ว่า ผู้ที่เตียนสันตติโคกนั้นแหละเป็นฝ่ายผิดชั่วร้าย ทำการป้ายสีสำนักสันตติโคกด้วยความอิจฉาริษยา และในการวิพากษ์วิจารณ์ตอบโต้เช่นนี้ บทความเหล่านั้นมักจะหันไปพูดเชิงสั่งสอนแนะนำว่า ผู้ที่ติเตียนสันตติโคกทั้งหลาย "ควรจะหันหลังกลับไปขจัด อลัชชีคราบผ้าเหลืองไว้หวย ช้างพระ เสกไม้ แกะรูปอวัยวะเพศมาบูชา ฯลฯ ไม่เข้าท่ากว่าหรือ" ซึ่งการพูดทำนองนี้ก็เป็นวิธีปฏิบัติในการตอบโต้ ที่สำนักสันตติโคกเองชอบใช้หรือยกมาอ้างทั้งโดยภาพและข้อเขียน (ดู "ฟังเสียงกวางน้อยบ้าง" ของพุทธสถานสันตติโคก, พิมพ์ครั้งที่ ๑ - ป.ศ. ๒๕๓๑)

ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ ถึงขั้นที่มีผลกระทบต่อพระศาสนา ถ้าทำความเข้าใจและแก้ไขไม่ถูกต้องก็จะเกิดผลร้ายลูกกลมเป็นอันตรายทั้งต่อพระศาสนา และต่อสังคมเป็นอย่างมาก จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้รับผิดชอบต่อพระศาสนาและต่อ สังคมควรเอาใจใส่หาทางแก้ไขให้ถูกต้อง จะปล่อยปละละเลยนิ่งเฉยดูตายมิได้ การเร่งรัดใส่ใจแก้ไขปัญหาเหล่านี้ เป็นกิจที่พึงต้องทำตามหลักการบริหารนิยธรรม (ธรรมที่จะทำให้ไม่เสื่อม) ซึ่งภิกษุทั้งหลายจะต้องถือเป็นสำคัญและตั้งใจ ปฏิบัติ ดังความในข้อ ๒. ว่า "ตราบไตรภิกษุทั้งหลายยัง พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันลุกขึ้นแก้ไขสิ่งเสียหาย พร้อมเพรียงกัน

ทำกิจที่สงฆ์พึงทำ トラบนั้น พึงหวังความเจริญได้ ไม่มีเสื่อมเลย" (พระไตรปิฎกบาลี เล่ม ๑๐ ข้อ ๗๐ หน้า ๙๐)

จับปัญหาให้ตรงประเด็น

ในกรณีนี้ ปัญหาที่เป็นข้อโต้แย้ง ซึ่งจะต้องพิจารณา วินิจฉัยกันให้แน่ชัดลงไป ก็คือสำนักสันตติโคกละเมิดกฎหมาย จริงหรือไม่? ประพฤติผิดธรรมวินัยจริงหรือไม่? ตลอดจนว่าใช้พระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือหาเสียงให้แก่พรรคการเมือง ทำให้พระพุทธศาสนาหมวมองจริงหรือไม่? แต่ในการชี้แจงหรือตอบโต้ของสันตติโคกและผู้ที่สนับสนุน มักกล่าวแย้งให้หันไปสนใจปัญหาภิกษุประพฤติเหลวไหล ประกอบดิรัจฉานวิชา คำสวรรค์ คำเครื่องรางของขลัง ฯลฯ และพูดทำนองว่า ชาวคณะสันตติโคกไม่ได้ประพฤติเหลวไหลเช่นนั้นเลย ทำไมจึงมาเบียดเบียนสำนักสันตติโคก ไม่ไปจัดการกับภิกษุ อลัชชีเหลวไหลเหล่านั้น ความจริง การที่ชาวคณะสันตติโคกไม่ประพฤติเหลวไหลเช่นนั้น ก็เป็นความดีของชาวสันตติโคกในแ่งนั้น ไม่มีใครเถียง แต่ก็ไม่เป็นหลักประกันว่า เมื่อชาวสันตติโคกไม่ประพฤติเหลวไหลอย่างนั้นแล้ว ชาวสันตติโคกจะไม่กระทำความผิดอย่างอื่น

ในการพิจารณาแก้ไขปัญหาลักษณะหรือปัญหาใด ๆ ก็ตาม จะต้องเอาหลักการแห่งความถูกต้องดีงามเป็นบรรทัดฐานหรือเป็นเกณฑ์ตัดสิน โดยยกเอากรณีที่เป็นปัญหาขึ้นมา วิเคราะห์เป็นเรื่อง ๆ ไป ไม่ใช่แก้ปัญหาวัยวิธีเอาปัญหากับ ปัญหามาเกี่ยงกัน หรือเอาปัญหากับปัญหามาวัดกัน ถ้าเราขีดเส้นสองเส้นแล้วปรากฏว่า เส้น ก. คด แต่เส้น ข. คดมากกว่า สิ่งที่จะใช้วัดความคดและแก้ไขเส้นให้ตรง ก็คือไม้บรรทัด ไม่ใช่เอาเส้น ข. ที่คดมากกว่ามาวัดเส้น ก. การที่เส้น ข. คดมากกว่า ย่อมไม่ช่วยให้เส้น ก. กลายเป็นเส้นตรงขึ้นมาได้ และก็สมควรเป็นเหตุให้เราต้องงดเว้นการแก้ไขเส้น ก. ให้ตรง ถ้าคณะสันติอโศกทำผิดจริง การที่ภิกษุพวกหนึ่งประพฤติเลวร้ายวิปริตมีอบอกใบ้ให้หวย เป็นต้น ก็ไม่ทำให้คณะสันติอโศกพ้นความผิดไปได้ และไม่ควรเป็นเหตุให้ต้องงดเว้นการแก้ปัญหเกี่ยวกับสันติอโศก บุคคลผู้หนึ่งลอบตั้งโรงงานผลิตสารพิษโดยไม่ได้รับอนุญาต เขาถูกดำเนินคดีว่าทำผิดกฎหมาย ถ้าเขาพูดว่า คนอื่นพวกนั้น ๆ จำนวนมากมาย ประพฤติชั่วร้ายปล้นฆ่าหลอกหลวงผู้คน ทำไมไม่ไปจัดการกับคนเหล่านั้น ทำไมจึงมากลั่นแกล้งตัวเขาซึ่งไม่ได้ทำความชั่วร้ายอย่างนั้นเลย การพูดของเขานั้นใคร ๆ ก็เห็นได้ชัดว่าเป็นการไม่ถูกต้อง การที่คน

พวกอื่นประพฤติ ชั่วร้ายประเภทปล้นฆ่าหลอกหลวงผู้คน และการที่ตัวเขาเองไม่ได้ประพฤติชั่วร้ายประเภทนั้น ย่อมไม่เป็นเหตุให้เขาพ้น จากการทำความผิดฐานผลิตสารพิษโดยไม่ได้รับอนุญาต และไม่ควรเป็นเหตุให้มีการละเว้นการดำเนินคดีกับเขา นอกจากนั้น ก็ไม่แน่ว่า การกระทำของเขาจะมีโทษภัยต่อสังคม น้อยไปกว่าการปล้นฆ่าหลอกหลวงผู้คน

การที่ภิกษุพวกหนึ่ง ซึ่งในปัจจุบันมีจำนวนไม่น้อย ประพฤติ วิปริตผิดทางของสมณะด้วยการใ้ห่วย ประกอบดิรัจฉานวิชาต่าง ๆ นั้น มิใช่แต่สันตือโสภเท่านั้นที่จะไม่เห็นด้วย พระสงฆ์อื่น ๆ อีกจำนวนมาก ก็ไม่ยอมรับ และต้องการให้มีการแก้ไขปรับปรุง ถ้าสันตือโสภทำผิดอย่างอื่นจริง สิ่งที่จะต้องพูดในกรณีนั้นก็คือว่า ปัญหายุ่งยากใน คณะสงฆ์ ก็มีมากมายพออยู่แล้ว ทำไมสันตือโสภจึงใช้วิธีมาสร้าง ปัญหาเพิ่มให้มากขึ้นไปอีก และเมื่อสันตือโสภถูกพิจารณา ความผิด ถ้าเห็นว่า คนอื่นที่ทำผิดอย่างอื่นไม่ได้รับการพิจารณาโทษ สิ่งที่สันตือโสภควรจะพูด ไม่ควรเป็นการเกี่ยงแย้งว่า ทำไมจึงมากลั่นแกล้ง ข้าพเจ้า ทำไมไม่ไปจัดการกับภิกษุประพฤติเลวร้ายพวกนั้น แต่ควรจะพูดใหม่ว่า เมื่อท่านมาพิจารณาความผิดของข้าพเจ้าแล้ว ก็อย่าละเลยการพิจารณาโทษภิกษุที่ประพฤติชั่วร้ายพวกนั้นด้วย

ปัญหาทุกปัญหาควรได้รับการแก้ไข การที่ในสังคมของเรา และในวงการพระศาสนา มีปัญหาภิกษุประพฤติหลอกลวง ตั้งตนเป็น ผู้วิเศษประกอบดีรัจฉานวิชาเลี้ยงซีฟแพ้วหลายมากมายนั้น เป็น เครื่องฟ้องว่าจะต้องมีความบกพร่อง ย่อหย่อนอ่อนแอในการบริหาร กิจการพระศาสนา และประเทศชาติ ในสภาพเช่นนี้ ถ้าสำนักสงฆ์สันติ โสภโศกทำความผิดจริงและคงอยู่ได้โดยไม่ได้รับการแก้ไข ก็เป็นกรณี เพิ่มขึ้นอีกตัวอย่างหนึ่ง ที่แสดงหรือยืนยันถึงสภาพที่บกพร่องย่อ หย่อนอ่อนแอของการบริหารนั้น เป็นการเพิ่มกรณีตัวอย่างของปัญหา หาใช่เป็นการแก้ปัญหาลดปัญหาไม่ เมื่อจะแก้ปัญหาก็ควรแก้ทั้ง ปัญหาภิกษุที่หาเลี้ยงซีฟด้วยดีรัจฉานวิชา และปัญหาสันติโศภโศก ไม่ใช่ เอาปัญหาหนึ่งมากลบทับหรือกลบเกลื่อนอีกปัญหาหนึ่ง พุทธศาสนิกชน ผู้หวังดีต้องการทำประโยชน์แก่พระพุทธานุศาสน์ ควรช่วยกันกระตุ้น เตือน เร่งเร้า หรือเรียกร้องให้มีการแก้ไขปรับปรุงทุกครั้ง ที่มีปัญหา เกิดขึ้น โดยไม่ต้องรอที่จะเอาปัญหาเก่ามาเทียบกับปัญหาใหม่

ปัญหาภิกษุประพฤติหลอกลวง หาเลี้ยงซีฟด้วยดีรัจฉานวิชา ต่าง ๆ เป็นเรื่องที่เราคุ้นเคยแล้วว่า ผิดพลาดเสียหาย จึงเป็นปัญหาชั้น ปฏิบัติการว่า จะดำเนินการแก้ไขกันอย่างไร หรือทำอย่างไรจะให้

การดำเนินการแก้ไข ส่วนเรื่องของสันตือโคก เป็นปัญหาตั้งแต่ขั้นทำความเข้าใจ ว่าเป็นความผิดหรือไม่อย่างไร ในที่นี้จึงจำกัดจะพูดเฉพาะปัญหาเกี่ยวกับสันตือโคก

สันตือโคกเป็นอิสระ

ไม่ขึ้นต่อกฎหมายคณะสงฆ์ จริงหรือไม่?

กฎหมายเป็นบทบัญญัติที่รัฐตราขึ้นไว้เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง และสันติสุขของสังคม พระอริยะทั้งหลายและแม้แต่คนดีโดยทั่วไป ย่อมเชื่อเพื่อต่อกฎหมายของบ้านเมือง และตามความเป็นจริง กฎหมายของบ้านเมือง ย่อมมีผลบังคับต่อบุคคลทุกคนเสมอเหมือนกัน ไม่มีการยกเว้น หรือถ้าจะมีการยกเว้น ก็ย่อมยกเว้นด้วยบทบัญญัติในกฎหมายนั่นเอง

กฎหมายที่รัฐตราขึ้นไว้เพื่อการปกครองคณะสงฆ์ เรียกว่า **กฎหมายคณะสงฆ์** พระโพธิรักษ์แห่งสันตือโคก ได้บวชเป็นพระภิกษุในคณะสงฆ์ไทย ซึ่งอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมาย คณะสงฆ์ฉบับปัจจุบัน ที่มีชื่อเฉพาะว่า พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยอุปสมบทครั้งแรก เมื่อวันที่เสาร์ที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๓ และอุปสมบทครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๑๖ และยืนยันว่าไม่เคยสึก (หนังสือ "สังฆะแห่ง

ชีวิต” พิมพ์ครั้งที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๓๑, หน้า ๒๐๓, ๒๑๖-๒๑๗, ๒๒๒) แต่ปัจจุบันนี้ พระโพธิรักษ์กล่าวว่า ท่านไม่อยู่ในคณะสงฆ์ไทย แต่เป็นคณะสงฆ์สันติอโศกที่เป็นอิสระต่างหากออกไป ท่านจึงไม่ขึ้นต่อกฎหมายคณะสงฆ์ฉบับที่กล่าวถึงนั้น และเมื่อท่านไม่ปฏิบัติตามกฎหมายคณะสงฆ์ ท่านจึงไม่ผิดกฎหมาย

การที่พระโพธิรักษ์กล่าวว่า ท่านไม่อยู่ในคณะสงฆ์ไทยนั้น ท่านอ้างเหตุผลว่า ท่านได้ลาออกแล้วจากคณะสงฆ์ไทย โดยได้ลาออกจากมหาเถรสมาคม ท่านจึงไม่อยู่ใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม และจึงไม่ต้องขึ้นต่อกฎหมายคณะสงฆ์อีกต่อไป

ประเด็นปัญหาอยู่ที่ว่า พระโพธิรักษ์ได้ออกไปแล้ว จากคณะสงฆ์ไทยจริงหรือไม่ ถ้าออกไปแล้วจริง ท่านก็ไม่ต้องขึ้นต่อกฎหมายคณะสงฆ์ไม่ต้องอยู่ในปกครองของมหาเถรสมาคม

การเข้าอยู่ในคณะสงฆ์ไทย และการออกจากคณะสงฆ์ไทย กำหนดด้วยอะไร? การอยู่ในคณะสงฆ์ไทย หมายถึงการเป็นพระภิกษุสามเณรในคณะสงฆ์ไทย ความเป็นพระภิกษุสามเณรเกิดขึ้นจากการบวช ความเป็นพระภิกษุสามเณร ในคณะสงฆ์ไทย ก็เกิดขึ้นจากการบวชในคณะสงฆ์ไทย ดังนั้น การเข้าอยู่ในคณะสงฆ์ไทย จึงกำหนด

ด้วยการบวช คือการบรรพชา(บวชเป็นสามเณร) และการอุปสมบท (บวชเป็นพระภิกษุ) ตามกฎเกณฑ์ของพระธรรมวินัยที่สืบต่อกันมาใน คณะสงฆ์ไทย ส่วนการออกจากคณะสงฆ์ไทยก็กำหนด ด้วยการลาสิกขา คือสึกออกไป เมื่อบวชตามนัยนี้ ก็เข้าอยู่ในคณะสงฆ์ไทย และขึ้นต่อกฎหมายคณะสงฆ์ทันทีโดยอัตโนมัติ การสมัครเข้าในคณะสงฆ์ไทยคือการบวช การลาออก คือการสึก กฎหมายคณะสงฆ์นั้น รัฐตราขึ้นบนฐานแห่งการยอมรับหลักการอันเนื่องด้วยพระธรรมวินัยนี้ กฎหมายนั้นจึงไม่อาจบัญญัติความหมายของการเข้าอยู่ในคณะสงฆ์ไทย และการออกจากคณะสงฆ์ไทยขึ้นมาใหม่ต่างหากจากหลักการนั้นได้ และถ้ากฎหมายคณะสงฆ์ไม่ยอมรับหลักการนี้ ก็ย่อมกลายเป็นกฎหมายที่เลือนลอยไร้ผลโดยสิ้นเชิง ด้วยไม่มีเครื่องกำหนดว่าจะให้ใช้อำนาจบังคับแก่ผู้ใด

ทุกคนที่มีคุณสมบัติมีสิทธิและเสรีภาพที่จะสมัครเข้าคณะสงฆ์ไทยด้วยการบวช(ถ้าสงฆ์ยอมรับ) และถ้าไม่ต้องการอยู่ในคณะสงฆ์ไทยต่อไป ก็ลาออกได้ด้วยการสึก ไม่มีใคร ไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือแม้แต่วิชาการจะมารอนสิทธิเสรีภาพนี้ได้ แต่เมื่อบวชเข้ามาแล้ว ครอบ

ใดที่ยังไม่สึก (และยังไม่สิ้นชีวิต) ก็ยังอยู่ในคณะสงฆ์ไทย และขึ้นต่ออภฺกฏหมายคณะสงฆ์

พระโพธิรักษ์อ้างว่าตนออกจากคณะสงฆ์ไทย ด้วยการลาออกจากมหาเถรสมาคม คำพูดนี้ มีข้อพิจารณาว่า มหาเถรสมาคมเป็นองค์กรปกครองสงฆ์ ถ้าจะเทียบกับฝ่ายบ้านเมืองอย่างหลวม ๆ ก็คล้ายกับคณะรัฐมนตรี

๑. ถ้าพระโพธิรักษ์ หมายความว่า ท่านลาออกจากมหาเถรสมาคมโดยตรง คำพูดของท่านก็ไม่มี ความหมายใด ๆ เลย เพราะท่านไม่ได้เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม ไม่อยู่ในมหาเถรสมาคมอยู่แล้ว ท่านก็ไม่มีสิทธิ และไม่มี ความจำเป็นอะไรที่จะต้องลาออกจากมหาเถรสมาคม เหมือนกับคนที่ไม่ได้เป็นรัฐมนตรี ก็ไม่มีสิทธิและไม่มี ความจำเป็นอะไร ที่จะต้องขอลาออกจากคณะรัฐมนตรี
๒. ถ้าพระโพธิรักษ์หมายความว่า ท่านลาออกจาก(การอยู่ใต้) การปกครองของมหาเถรสมาคม ท่านก็ต้องลาสิกขา เพราะเมื่อยังอยู่ในคณะสงฆ์ไทย ก็ย่อมอยู่ใต้อำนาจปกครองของมหาเถรสมาคม โดยอัตโนมัติ เมื่อลาสิกขา ออก

จากคณะสงฆ์ไทย ก็พ้นจากการปกครองของมหาเถร
สมาคมโดยอัตโนมัติเช่นกัน

โดยนัยนี้ การลาออกจากมหาเถรสมาคมของพระโพธิรักษ์ จึง
ไม่มีความจำเป็น ไม่มีผล และไม่มีคามหมายใดๆ ทั้งสิ้น เพราะการ
ปกครองของมหาเถรสมาคมเป็นสภาพติดเนื่องมากับการอยู่ในคณะ
สงฆ์ไทย ที่เกิดขึ้นจากการบวช และจะสิ้นสุดลงได้ด้วยกรสิก (หรือรัฐ
ออกกฎหมายเปลี่ยนแปลงการปกครองคณะสงฆ์เสียใหม่)

อันที่จริง พระภิกษุสามเณรทั้งหลายที่บวชเข้ามา ก็ไม่เคยได้
ยินว่ามีท่านผู้ใดบอกแจ้งประกาศตัว ขอสมัครเข้าอยู่ใต้การปกครอง
ของมหาเถรสมาคม ถ้าการอยู่ในปกครองของมหาเถรสมาคมต้องม
ีการสมัครต่อมหาเถรสมาคม หรือประกาศแจ้งความสมัครใจให้ปกครอง
ก็คงไม่มีภิกษุสามเณร อยู่ใต้อำนาจการปกครองของมหาเถรสมาคม
เลย ในทำนองเดียวกัน ถ้าการพ้นจากอำนาจปกครองของมหาเถร
สมาคม จะสำเร็จได้ด้วยการแจ้งความจำนง พุศฺหรือประกาศว่า ขอลา
ออกจาก(การปกครองของ)มหาเถรสมาคม ก็หวังได้แน่นอนว่า จะมีใ
มีเพียงพระโพธิรักษ์และคณะของท่านเท่านั้นที่จะขอลาออก พระภิกษุ
สามเณรอีกจำนวนมากมายกคงขอลาออกด้วยเช่นเดียวกัน และย่อม

มิใช่เพียงพระโพธิรักษ์กับคณะเท่านั้นที่จะลาได้ พระภิกษุสามเณร
อื่นๆ ก็ย่อมต้องลาได้เช่นกัน โดยเฉพาะภิกษุรูปใดจะทำความผิดหรือ
ถูกดำเนินคดี ก็คงจะขอลาออกจากการปกครองของมหาเถรสมาคม
เสีย ก่อนอย่างแน่นอน(โดยไม่ต้องลี้ก) ถ้าพระโพธิรักษ์กับคณะลา
ออกได้ พระภิกษุสามเณรอื่นก็ต้องลาออกได้เช่นกัน

ในเมื่อการสมัครเข้าคือการบวช และการลาออกคือ การลา
สิกขา จึงเป็นการชัดเจนอยู่แล้วว่า เมื่อผู้ใดบวชเข้ามาในคณะสงฆ์
ไทยแล้ว ตราบใดที่ผู้นั้นยังไม่สึก เขาก็ย่อมยังอยู่ในคณะสงฆ์ไทย ยัง
ขึ้นต่อกฎหมายคณะสงฆ์ และอยู่ใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม
การพูด การเขียนแจ้ง หรือ การป่าวประกาศด้วยวิธีการใด ๆ ก็ตาม ว่า
ตนลาออกจาก(การปกครองของ)มหาเถรสมาคม หรือลาออกจาก
คณะสงฆ์ไทย(โดยไม่ทำการลาสิกขา)ย่อมไม่มีผลและไม่มีควม
หมายใด ๆ เลย

อนึ่ง นอกเหนือจากการสมัครด้วยการบวชเข้ามา และการลา
สิกขาด้วยการสึกออกไป ตราบใดที่ยังอยู่ในคณะสงฆ์ คำว่า *สมัคร*
และ*ลาออก* ย่อมไม่มีอีกเลย มีแต่การปฏิบัติตามหรือการละเมิดฝ่าฝืน
เท่านั้น

พระโพธิรักษ์ได้บวชเข้ามาในคณะสงฆ์ไทยแล้ว และยังไม่ได้อลาสิกขา(สำหรับการบวชครั้งหลัง) ดังนั้น พระโพธิรักษ์จึงยังอยู่ในคณะสงฆ์ไทย (นอกจาก ถ้าพระโพธิรักษ์ขาดจากความเป็นพระภิกษุด้วยเหตุผลทางพระวินัย) และขึ้นต่อกฎหมายคณะสงฆ์โดยสมบูรณ์ ถ้าพระโพธิรักษ์ไม่ปฏิบัติตามกฎหมายคณะสงฆ์ ตั้งตนเป็นอุปัชฌาย์ บวชพระเถระเองโดยไม่ได้รับตราตั้ง หรือตั้งสำนักสงฆ์โดยไม่ได้รับอนุญาตตามกฎหมาย กัฏฐิ การเป็นภิกษุโดยไม่สังกัดวัด กัฏฐิ หรือกรณีอื่นใดที่ขัดขึ้นหรือไม่เป็นไปตามกฎหมายคณะสงฆ์ กัฏฐิ พระโพธิรักษ์ย่อมถือว่าทำผิดกฎหมาย

พระโพธิรักษ์มีเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ ที่จะลาออกจากคณะสงฆ์ไทย จริงหรือ?

พระโพธิรักษ์อ้างว่า ท่านมีเสรีภาพตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ ที่จะลาออกจากมหาเถรสมาคม ที่จะไม่อยู่ในคณะสงฆ์ไทย ที่จะไม่ขึ้นต่อกฎหมายคณะสงฆ์

รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ บัญญัติว่า "บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา นิกายของศาสนา หรือ ลัทธินิยมในทางศาสนา และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรม ตามความเชื่อถือของตน

เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่พลเมือง และไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

"ในการใช้เสรีภาพในวรรคหนึ่ง บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง มิให้รัฐกระทำการใด ๆ อันเป็นการรอนสิทธิหรือประโยชน์อันควรมีควรได้ เพราะเหตุที่ถือศาสนา นิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา หรือปฏิบัติพิธีกรรม ตามความเชื่อที่แตกต่างจากบุคคลอื่น" (ที่พิมพ์ตัวหนา ตรงตามที่พิมพ์ไว้ในหนังสือของพุทธสถานสันติอโศก)

ตามความในรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ ที่ยกมาข้างนี้ ย่อมเป็นการชัดเจนว่า พระโพธิรักษ์มีเสรีภาพโดยสมบูรณ์ที่จะสมัครเข้ามาอยู่ในคณะสงฆ์ไทยด้วยการบวช (ถ้าท่านมีคุณสมบัติและสงฆ์ยอมรับ) สอดคล้องกับที่ได้ชี้แจงแล้วในข้อก่อน ซึ่งพระโพธิรักษ์ก็ได้ใช้เสรีภาพนี้แล้ว แต่เมื่อพระโพธิรักษ์สมัครเข้ามาอยู่ในคณะสงฆ์ไทยแล้ว ท่านก็มีพันธะโดยรัฐธรรมนูญอีกเช่นเดียวกัน ที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมาย คณะสงฆ์เสมอเหมือนกับภิกษุสามเณรทั้งปวง ไม่มีสิทธิพิเศษเหนือกว่าภิกษุสามเณรอื่น ดังความในรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๓ ว่า "บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน" และมาตรา ๔๙ ว่า "บุคคลมีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมาย"

ในทำนองเดียวกัน พระโพธิรักษ์ก็มีเสรีภาพโดยสมบูรณ์ที่จะลาออกจากคณะสงฆ์ไทย เพื่อไม่ต้องขึ้นต่อการปกครองของมหาเถรสมาคม และการลาออกนี้ก็ทำได้ด้วยการลาสิกขาตั้งได้กล่าวแล้วข้างต้น แต่ถ้าไม่ลาสิกขา ไม่ว่าท่านจะพูดจะเขียน จะป่าวประกาศขอลาอย่างไร ก็ไม่มีผล การลาออกก็ไม่สำเร็จ ท่านก็อยู่ในคณะสงฆ์ไทย ขึ้นต่อกฎหมายคณะสงฆ์ อยู่ภายใต้อำนาจปกครองของมหาเถรสมาคมอยู่นั่นเอง ดังได้กล่าวแล้วเช่นกัน

รัฐธรรมนูญให้เสรีภาพบริบูรณ์แก่พระโพธิรักษ์ และคุ้มครองพระโพธิรักษ์โดยสมบูรณ์อยู่แล้ว ในการที่ท่านจะใช้เสรีภาพในการลาออกจากคณะสงฆ์ไทย แต่การลาออกนั้นจะต้องเป็นไปตามวิธีปฏิบัติที่ถูกต้อง เมื่อท่านปฏิบัติไม่ถูกต้อง ตามวิธีการที่จะลาออก ท่านก็ไม่ออก จึงเป็นอันว่า พระโพธิรักษ์ต้องการลาออก และท่านก็ได้ประกาศลาออก แต่ด้วยเหตุที่ท่านมิได้ปฏิบัติตามวิธีการลาออกที่ถูกต้อง ท่านจึงออกไปไม่ได้ และท่านก็ยังอยู่ในคณะสงฆ์ไทย ขึ้นต่อกฎหมายคณะสงฆ์ไทยโดยสมบูรณ์

อย่างไรก็ตาม ถ้าพิจารณาในทางตรงข้าม สมมติว่า ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ นั้น พระโพธิรักษ์มีเสรีภาพที่จะลาออกจากคณะ

สงฆ์ไทย พ้นจากการปกครองของมหาเถรสมาคมได้ ด้วยการพูดเขียน หรือประกาศแจ้งความประสงค์ โดยไม่ต้องลาสิกขา ถ้าเป็นอย่างนี้ กฎหมายคณะสงฆ์ก็ขัดต่อรัฐธรรมนูญ กฎหมายคณะสงฆ์นั้นก็ เป็นกฎหมายของประเทศไทย อิงอยู่กับรัฐธรรมนูญแห่งพระราชอาณาจักรไทย และตราขึ้นโดยรัฐสภาเช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญนั่นเอง รัฐสภาจะไม่เข้าใจรัฐธรรมนูญ ถึงกับตรากฎหมายที่ขัดกับรัฐธรรมนูญ ขึ้นมาอย่างนั้นหรือ และถ้าขัดกันเช่นนั้นจริง เมื่อกฎหมายใดขัดต่อรัฐธรรมนูญ กฎหมายนั้นก็ยอมเป็นโมฆะ ไม่มีผลบังคับใช้ ถ้ากฎหมายคณะสงฆ์เป็นโมฆะ มิใช่แต่พระโพธิธิราชกับคณะของท่านเท่านั้น ที่จะไม่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายคณะสงฆ์ พระภิกษุสามเณรทั้งปวงก็ไม่ ต้องปฏิบัติตาม และไม่ต้องขึ้นต่อมหาเถรสมาคมเหมือนกัน หากเป็นเช่นนั้นจริง ก็ควรประกาศให้ทราบทั่วกันว่า กฎหมายคณะสงฆ์ เป็นโมฆะ ไม่มีผลบังคับใช้ พระสงฆ์ทั้งหมดจะได้อำนาจตนมีเสรีภาพใน ความหมายใหม่นี้โดยสมบูรณ์ตามรัฐธรรมนูญ

อีกประการหนึ่ง การปฏิบัติตามกฎหมายคณะสงฆ์ มิใช่เป็นเพียงการปฏิบัติเกี่ยวกับการถือศาสนา หรือเป็นเรื่อง ของพิธีกรรมตามความเชื่อถือเท่านั้น แต่จะต้องเข้าใจว่า คณะสงฆ์ไทย เป็นสถาบัน

ใหญ่ ที่รัฐได้ให้ความสำคัญอย่างมาก โดยยกย่องเชิดชูให้มีสถานะพิเศษอย่างหนึ่ง กระนั้นก็ตาม เนื่องจากพระภิกษุสามเณรทั้งหลายในคณะสงฆ์ไทย ก็เป็นพลเมืองของประเทศไทย รัฐจึงได้จัดให้มีระบบการปกครองของคณะสงฆ์ขึ้นเป็นแผนกหนึ่ง ภายใต้การคุ้มครองและควบคุมของรัฐ โดยตราเป็นกฎหมายคณะสงฆ์ ในการนี้ บทบัญญัติบางอย่างเกี่ยวกับหน้าที่พลเมืองเป็นต้น ซึ่งรัฐได้กำหนดไว้สำหรับราษฎรทั่วไป ภายใต้บังคับของกฎหมายอื่น ๆ รัฐก็จัดให้เป็นข้อยกเว้นสำหรับพระภิกษุสามเณร โดยนำเอาหน้าที่พลเมืองเป็นต้นเหล่านั้นมากำหนดไว้เป็นแผนกหนึ่งในกฎหมายคณะสงฆ์นี้แทน การที่พระภิกษุสามเณรต้องมีสังกัดวัด กิติ ต้องมีหนังสือสุทธิเป็นดั่งบัตรประจำตัว กิติ การตั้งวัด ตั้งสำนักสงฆ์โดยต้องได้รับอนุญาตจากทางราชการ กิติ การจะเป็นอุปัชฌาย์ได้ต่อเมื่อได้รับตราตั้ง กิติ ดังนี้เป็นต้น เป็นบทบัญญัติในประเภทที่กล่าวนี้ ซึ่งเทียบได้กับกฎหมายบางอย่างที่รัฐตราขึ้นไว้สำหรับทหาร หรือ ข้าราชการ โดยเฉพาะ อันล้วนเป็นบทบัญญัติเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองและสันติสุขของสังคมตามวัตถุประสงค์ของรัฐ หากใช่เป็นเรื่องของการถือศาสนา หรือ การปฏิบัติตามพิธีกรรม ตามความเชื่อถือไม่ ด้วยเหตุนี้ บุคคลจะยกเอาบทบัญญัติ ว่าด้วย เสรีภาพในการถือศาสนา และปฏิบัติพิธีกรรม

ตามความในมาตรา ๒๕ แห่งรัฐธรรมนูญ มาเป็นข้ออ้างในการไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติเหล่านี้มิได้ และพระภิกษุสามเณร ที่ประพฤติปฏิบัติชอบ ย่อมตระหนักเป็นอย่างดีว่า ตนไม่พึงฝ่าฝืนต่ออำนาจรัฐ ด้วยการไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติของกฎหมาย โดยอ้างว่าบทบัญญัติเหล่านั้นไม่มีในพระธรรมวินัย ทั้งนี้ เพราะสำนึกว่าตนก็เป็นพลเมืองของรัฐ และเพื่อเอื้อเพื่อ ต่อกิจการที่รัฐจัดดำเนินเพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม ดังที่บทบัญญัติในพระวินัยเองหลายข้อ พระพุทธเจ้าก็ทรงกำหนดวางไว้โดยอ้างอิงกฎหมายของรัฐ (เช่น อทินนาทานสิกขาบท, ปาราชิก ข้อที่ ๒, วินย. ๑/๘๓/๘๓) และได้ทรงบัญญัติไว้เป็นหลักปฏิบัติอย่างหนึ่ง ในพระธรรมวินัย ว่า อนุชานามิ ภิกขเว ราชนํ อนุวตฺตติ แปลง่าย ๆ ว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้อนุวัตรตามฝ่ายบ้านเมือง (วินย. ๔/๒๐๙/๒๗๓)

ถ้าเห็นว่ากฎหมายไม่ชอบธรรม ไม่เหมาะสม หรือไม่มีประสิทธิภาพที่จะเอื้อต่อวัตถุประสงค์ในการเสริมสร้างความเจริญมั่นคงแห่งพระศาสนาและประโยชน์สุขของประชาชน ก็ควรปฏิบัติภารกิจเพื่อให้มีการแก้ไขกฎหมาย ด้วยวิธีการที่ตรงไปตรงมาตามแบบแผนของสังคมประชาธิปไตย

การอยู่มาได้มานานโดยไม่ถูกจัดการ แสดงว่าไม่ผิดกฎหมาย?

หนังสือพิมพ์ลงข่าวว่า คราวที่ พล. ต. จำลอง ศรีเมืองไปปราศรัยเกี่ยวกับการหาเสียงเลือกตั้ง ในระยะกลางเดือน มิถุนายน ๒๕๓๑ ครั้งหนึ่ง มีผู้ถามถึงความสัมพันธ์ระหว่าง พล. ต. จำลอง ศรีเมือง กับสำนักสันตือโสภ และกล่าวถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่ถือว่าสันตือโสภทำผิดกฎหมาย พล. ต. จำลอง ศรีเมืองได้กล่าวตอบตอนหนึ่งว่า "ถ้าวัด(สันตือโสภ)ทำผิด ตำรวจน่าจะจัดการมาตั้งแต่ตอนนั้นแล้ว" (ไทยรัฐ, อาทิตย์ที่ ๑๙ มิ.ย. ๒๕๓๑)

ไม่ว่า รายงานข่าวนี้ จะตรงตามถ้อยคำของ พล. ต. จำลอง หรือไม่ก็ตาม แต่คงจะเป็นเพราะคำพูดที่ปรากฏในข่าวนี้ จึงปรากฏว่าต่อมา มีผู้ใช้คำพูดทำนองนี้เป็นเหตุผลสำหรับยืนยันว่าสำนักสันตือโสภไม่ผิดกฎหมาย โดยกล่าวทำนองว่า การที่สำนักสันตือโสภอยู่มาได้นานตั้งหลายปีแล้ว แสดงว่าสันตือโสภไม่ผิดกฎหมาย เพราะถ้าสันตือโสภผิดกฎหมาย ก็ต้องถูกจัดการไปนานแล้ว

ความจริง การอยู่มาได้มานาน โดยไม่ถูกจัดการ เช่น จับกุมดำเนินคดีเป็นต้นนั้น อาจเกิดจากเหตุผลอย่างอื่น ๆ ก็ได้ เฉพาะอย่าง

ยิ่ง อาจเกิดจากการปล่อยปละละเลยของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง หรือ เนื่องจากอคติอย่างใดอย่างหนึ่ง การอยู่มาได้ยาวนานโดยไม่ถูกจัดการจึง ไม่ใช่เป็นเครื่องยืนยันว่า จะไม่ได้ผิดกฎหมาย

สำหรับราษฎรสามัญ ถ้ามีผู้กล่าวถามอย่างข้างต้น การตอบว่า ถ้าสันติโคกทำผิด ตำรวจน่าจะจัดการมาตั้งแต่ตอนนั้นแล้ว ก็ อาจจะเป็นการเพียงพอ เพราะไม่อยู่ในฐานะที่จะทำอะไรได้มากกว่า นั้น แต่สำหรับผู้ใหญ่ที่บริหารกิจการของบ้านเมือง คำกล่าวโจทชนว่ามีผู้ทำความผิดที่ลายนวลอยู่ มีค่าเท่ากับเป็นคำร้องทุกข์ว่า อาจจะได้มีการปล่อยปละละเลยในหมู่ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ ไม่จัดการตามกฎหมายกับผู้ที่ได้กระทำความผิด ในกรณีเช่นนี้ ถ้าผู้บริหารบ้านเมือง ได้ฟังแล้ว ไหวพั้น ก็อาจจะตอบหรือปลอบไปหรือพูดต่อท้ายคำตอบของท่านว่า "ข้าพเจ้าจะขอไปตรวจสอบดูก่อน" หรือว่า "ข้าพเจ้าขอรับไปสอบถามเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง" หรืออะไร ทำนองนี้ คำตอบของท่าน ก็จะให้ความอบอุ่น และความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยแก่ประชาชน เป็นอันมาก

ถ้าหากว่าในบ้านเมืองมีสภาพและพฤติกรรมต่าง ๆ ที่แสดงถึงความปล่อยปละละเลยไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย แพร่หลายดาษดื่น

จนทำให้ประชาชนมีความรู้สึกว่ คนทำผิดกฎหมายก็สามารถดำรงตนอยู่ได้อย่างดีในสังคม ก็น่าจะต้องถือว่าสัญญาอันตรายต่อความสงบสุขของบ้านเมืองได้ปรากฏขึ้นแล้ว ยิ่งถ้าประชาชนมีความรู้สึกหรือถึงกับพูดกันว่า ในบ้านเมืองนี้ ใครมีอิทธิพล มีกำลัง หรือมีพวกมาก ก็ไม่ต้องทำตามกฎหมาย ไม่มีใครทำอะไรเขาได้ ถ้าเป็นอย่างนี้ ก็จะไม่เป็นผลดีต่อความมั่นคงของประเทศชาติอย่างแน่นอน

แนวทางปฏิบัติที่ควรจะเป็น

ตามที่ปรากฏและเท่าที่ข้าพเจ้ารู้จัก ชาวสันตือโสภมักจะเป็นผู้มีกิริยามารยาทเรียบร้อย เป็นอยู่เรียบง่าย มีระเบียบ วินัยเคร่งครัด ตั้งใจและทำจริงจังในสิ่งที่ยึดถือว่าถูกต้อง ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่ดี และนับว่าเป็นข้อดีของชาวสันตือโสภ เมื่อมองแต่ในด้านนี้ ก็ทำให้เกิดความรู้สึกว่เป็นความหวังใหม่ ในการที่จะช่วยกันฟื้นฟูพระพุทธศาสนา แต่ถ้าคุณสมบัติที่ดีเหล่านี้ถูกนำไปใช้ในเรื่องที่เกิดผลพลว่ หรือผู้มีคุณสมบัติที่ดี นั้นเดินทางผิดเสียเอง ก็เป็นเรื่องที่น่าเสียดาย ยิ่งในกรณีทีเห็นผิดและถือผิด คุณสมบัติที่ดีเช่นความขยันจริงจัง จะยิ่งกลับเป็นพลังทีทำให้เกิดผลร้ายรุนแรงหนักยิ่งขึ้น อย่างน้อยผลดีก็ไม่คุ้มผลเสียเหมือนคนขยันเอาจริงเอาจังเมื่อหลงทางแล้วก็ยิ่งผิดไปไกล

พระโพธิรักษ์ ผู้เป็นเจ้าของสำนักสันตติโกศเอง ได้แสดงความเอา
จริงเอาใจอย่างมากในการพูด การเขียนตีเตียน ความประพฤติกพร่อง
ย่อหย่อน และพฤติการณ์ผิดสมณวิสัยต่าง ๆ มากมายที่เกิดขึ้นใน
คณะสงฆ์และวงการพระพุทธศาสนาโดยทั่วไป คำพูดและข้อเขียน
ของท่านรุนแรงมากในระยะแรกๆ แต่ต่อมาก็ได้ผ่อนเบาและมีลักษณะ
ประนีประนอมมากยิ่งขึ้น มองในแง่หนึ่ง ก็เป็นการดีที่ท่านได้แสดง
ออกเช่นนี้ ในช่วงเวลาที่หลายสิ่งหลายอย่างในวงการพระพุทธศาสนา
ควรได้รับการแก้ไขปรับปรุง แต่แล้วการกระทำของพระโพธิรักษ์ ก็ไม่
เป็นแรงกดดันให้เกิดการแก้ไขปรับปรุงอย่างที่น่าจะได้เป็น ทั้งนี้เพราะ
ปัจจัยหลายประการ โดยเฉพาะคือ ท่านไม่เพียงตีเตียนสิ่งที่ควรตี
เตียนเท่านั้น แต่ยังได้แสดงความเห็นความเข้าใจที่ผิดพลาด และ
ประกาศข้อปฏิบัติดั่งามบางอย่างที่ท่านนำมาถืออย่างผิด ๆ ออกมา
ด้วย ทำให้ไม่ได้รับความเชื่อถือตามที่ควร และทำให้เกิดประเด็นขัด
แย้งขึ้นมาใหม่ ประเด็นขัดแย้งใหม่นี้บางทีก็กลับเด่นขึ้นมากลบทับ
หรือบดบังปัญหาที่แท้จริงควรได้รับการแก้ไขไปเสีย หรือสิ่งที่เขาปฏิบัติ
กันมาผิดควรจะได้รับการแก้ไข ท่านก็ปฏิบัติผิดไปเสียอีกสุดทางหนึ่ง
กลายเป็นเพิ่มปัญหาขึ้นมาเสียเองใหม่อีก พวกเก่าที่ผิดก็กลับได้

โอกาสไม่ต้องแก้ไขตนเอง นอกจากนั้น ท่านก็ตั้งตัวอยู่บนฐานที่มีจุดอ่อนในตนเอง ประการสุดท้าย ผู้อื่นในวงการพระศาสนาด้วยกัน ซึ่งต้องการเห็นการแก้ไขปรับปรุง ก็ไม่อาจเห็นชอบด้วยกับท่าน และกลับกลายเป็นอยากเห็นตัวท่านได้รับการแก้ไขปรับปรุงไปเสียด้วยอีก ตัวอย่างเกี่ยวกับการกระทำที่ท่านแสดงออกอย่างเด่นชัด ซึ่งเป็นการผิดพลาดเสียหายโดยไม่จำเป็นจะต้องทำก็คือ การแก้ไขปรับปรุงด้วยวิธีละเมิดกฎหมาย และการพยายามแสดงตัวว่าอยู่นอกคณะสงฆ์ไทย

๑. พระโพธิรักษ์เห็นว่า กฎหมายคณะสงฆ์เป็นเครื่องขัดขวางทำให้ท่านเผยแพร่คำสอนและปฏิบัติตามหลักการของท่านไม่ได้หรือไม่สะดวก เช่นการที่พระสงฆ์ต้องสังกัดวัด เป็นต้น ท่านจึงไม่ยอมปฏิบัติตามกฎหมายคณะสงฆ์ แต่กฎหมายคณะสงฆ์นั้นรัฐตราไว้ นอกจากเพื่อส่งเสริมคุ้มครองพระศาสนาแล้ว ก็มุ่งเพื่อรักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติด้วย พระภิกษุสงฆ์ เมื่อเป็นพลเมืองของประเทศใด หรืออยู่ในดินแดนของประเทศใด ก็ต้องเอื้อเพื่อต่อกฎหมายของประเทศนั้น ถ้าพระสงฆ์ในประเทศไทยทั้งหมด พวกกันไม่ปฏิบัติตามกฎหมายคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นกฎหมายของประเทศ ก็จะต้องเกิดความระส่ำระสายวุ่นวายขึ้นในสังคม จริงอยู่ กฎหมายคณะสงฆ์

(คือกฎหมายที่รัฐตราไว้สำหรับการปกครองคณะสงฆ์) ก็เหมือนกฎหมายอื่น ๆ อาจมีบทบัญญัติที่ไม่อำนวยความสะดวกบางอย่างเท่าที่ควร หรือทำให้การปฏิบัติบางอย่างไม่สะดวก หรือไม่เหมาะสมกับสภาพของกาลสมัยเป็นต้น ในกรณีเช่นนี้ วิธีปฏิบัติที่เป็นไปตามหลักการของสังคมประชาธิปไตย ก็คือ การดำเนินการเพื่อให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายนั้น ไม่ใช่ การฝ่าฝืนหรือละเมิด ฉะนั้น เมื่อสันติอโศกเห็นว่ากฎหมายคณะสงฆ์ไม่เอื้อต่อการปฏิบัติศาสนกิจ ก็ควรดำเนินการตามแบบแผนของสังคมที่ให้โอกาสอยู่แล้ว โดยพยายามให้มีการแก้ไขกฎหมายคณะสงฆ์ ซึ่งก็มีกลุ่มอื่นคณะอื่นพยายามดำเนินการกันอยู่บ้างแล้ว ไม่ใช่ใช้วิธีฝ่าฝืนละเมิดโดยไม่ปฏิบัติตาม ถ้าทำตามแบบแผนเช่นนี้ก็ย่อมเป็นที่ยอมรับได้ในหมู่อารยชน (การที่สันติอโศกอ้างว่า ไม่ขึ้นต่อกฎหมายคณะสงฆ์จึงไม่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายนั้น ไม่เป็นความจริง ดังเหตุผลที่กล่าวแล้วในข้อก่อน ๆ)

๒. พระโพธิรักษ์พูดในทำนองที่ให้เห็นว่า พระสงฆ์ทั้งหลายทั่วไปในคณะสงฆ์ไทยประพฤติปฏิบัติไม่ถูกต้อง ท่านจึงขอลาออกไปอยู่นอกคณะสงฆ์ไทย เพื่อจะได้ประพฤติปฏิบัติได้ตามหลักการที่ท่านเห็นชอบ ในกรณีนี้ การลาออกของท่านไม่สำเร็จผล และไม่มี ความ

หมายใด ๆ เลย (ดังกล่าวแล้วในข้อก่อน ๆ) ยิ่งกว่านั้น ก็เป็นการกระทำที่ไม่มีความจำเป็นใด ๆ ทั้งนี้เพราะว่า พระภิกษุที่ประพฤติเหลวไหลต่าง ๆ ก็เป็นเพียงบางกลุ่มบางพวกในคณะสงฆ์ไทย และถ้าท่านมีเจตนาดีจริง ๆ ก็ควรอยู่ช่วยกันแก้ไขปรับปรุงภายในคณะสงฆ์เอง ก็จะเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลแก่พระศาสนาได้มากขึ้น และในส่วนที่ตัวท่านเองผิดพลาดบกพร่อง ผู้อื่นก็จะได้ช่วยแก้ไขปรับปรุงให้ท่านได้สะดวกขึ้นด้วย ในคณะสงฆ์ไทยนี้ ยังมีช่องสำหรับผู้ที่จะช่วยสร้างสรรค์ปรับปรุงได้อยู่ กรณีที่ท่านอ้างให้เห็นว่า พระสงฆ์ในคณะสงฆ์ไทยประพฤติผิดแปลก หรือไม่มีช่องที่ท่านจะอยู่ร่วมได้นั้น ไม่เป็นความจริง ดังเช่น

ก) ข้อเขียนที่เป็นคำแถลงของสันตือโศกเอง ดังข้อความว่า "...แต่มีลัทธินิยมที่ผิดแผกแตกต่างกันไป เช่นอย่าง สอนโมกข์, ธรรมกาย, สันตือโศก, มหาเถรสมาคม ฯลฯ เป็นต้น" (ฟังเสียงกวางน้อย, พุทธสถานสันตือโศก, ๒๒ มิ.ย. ๒๕๓๑, หน้า ๙) ทำให้มองเห็นไปได้ว่า สันตือโศกไม่รู้จัก ไม่เข้าใจอะไรเลย เกี่ยวกับระบบการปกครองคณะสงฆ์ที่ท่านคิดว่าท่านได้ขอลาออกไปแล้ว ข้อความข้างต้นนั้น เป็นการจับเอาสิ่งที่เป็นคนละเรื่อง

คนละประเภทมาเรียงเข้าชูดกัน เหมือนกับคำพูดว่า "ท้องถิ่นที่
แตกต่างกันไป ดังเช่น จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดเชียงใหม่
จังหวัดนครปฐม และคณะรัฐมนตรี" ซึ่งผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจ
อ่านแล้ว ย่อมมองเห็นเป็นคำพูดที่ชวนขบขัน ข้อความข้าง
ต้นแสดงว่า สันติอโศกเข้าใจว่า คณะของตนเป็นคณะสงฆ์
หนึ่ง และมหาเถรสมาคมเป็นอีกคณะสงฆ์หนึ่ง ซึ่งความจริง
มหาเถรสมาคมเป็นองค์กรสำหรับทำหน้าที่ปกครองเท่านั้น
และสันติอโศกเข้าใจว่า สวณโมกข์ก็ต่างหากจากมหาเถร
สมาคม เช่นเดียวกับคณะของตน ถ้าสันติอโศกมีความเข้าใจ
ในเรื่องราวเหล่านี้สับสนไม่รู้จักไม่เข้าใจอะไรเสียเลย การ
พิจารณาตัดสินใจต่าง ๆ ของสันติอโศกจะวุ่นวายสับสนเพียง
ใด และจะเป็นที่ยอมรับได้อย่างไร (พึงสังเกตว่า ข้อเขียนของ
สันติอโศก จะมีลักษณะอย่างนี้บ่อย ๆ)

อนึ่ง พึงสังเกตด้วยว่า ท่านพุทธทาส ที่สันติอโศกนำคำ
ประพันธ์ของท่าน มาอ้างในหนังสือแถลงของตนนั้น ท่านก็อยู่
ในคณะสงฆ์ไทยโดยสมบูรณ์ ทั้งโดยกฎหมาย(เช่นเดียวกับ
สันติอโศก) และโดยที่ท่านไม่เคยประกาศตัวแยกออกไป (ต่าง

จากสันตติโคก) เมื่อท่านพุทธทาสทำงานปรับปรุงฟื้นฟูต่างๆ ทางพระศาสนา ท่านก็ไม่ต้องประกาศตัวแยกจากคณะสงฆ์ไทย ซึ่งไม่จำเป็นต้องทำ และถึงทำก็ไม่ได้มีผลอะไรดังได้กล่าวแล้ว

ข) สันตติโคกพูดในทำนองที่ให้เห็นว่า พระสงฆ์ในคณะสงฆ์ไทย ห่มจีวรสีเหลือง ผิดวินัย ถ้าท่านอยู่ในคณะสงฆ์ไทย ท่านก็ต้องห่มจีวรสีเหลือง และผิดวินัยด้วย ท่านจึงต้องแยกออกไป คำพูดเช่นนี้มีความผิดพลาดซ้อนสองชั้นด้วยกัน

๑) สีจีวรที่พระพุทธรเจ้าทรงบัญญัติห้ามมิให้ พระสงฆ์ใช้มี ๗ สี คือ คราม เหลือง แดง บานเย็น แสด ชมพู และดำ โดยนัยนี้ ถ้าพระภิกษุรูปใดใช้จีวรสีเหลืองก็ย่อมผิดวินัย แต่ก็เป็นที่รู้กันว่า พระสงฆ์ในประเทศไทย ไม่ได้ใช้จีวรสีเหลือง สีจีวร พระไทยที่เห็นกันมากแบบหนึ่งนั้น เป็นสีกึ่งแดงกึ่งเหลือง ไม่เหมือนสีที่มีชื่อเรียกสีใดเลย แต่เพื่อให้ พูดจกัณฐ์เรื่อง จึงได้เรียกด้วยสีที่เทียบเคียงว่า ผ้าเหลือง แต่ไม่ได้หมายความว่า เหลืองจริง ๆ (คล้ายกับที่บางคนเรียก สีจีวรของชาวสันตติโคก ว่า จีวรดำ ซึ่งก็ไม่ใช่สีดำจริง เพราะถ้าดำจริงก็มีผืนวินัย) บางทีก็เรียกให้เฉพาะชื่อว่าสีจีวรพระ ดังนั้น ชาวสันตติโคกจึงควร

เบาใจได้ ในประการที่หนึ่งว่า ถ้าจะห่มจีวรสีอย่างที่พระไทย (จำนวนหนึ่ง) ห่มกันอยู่ ก็ไม่ผิดวินัย

๒) อย่างไรก็ตาม พระสงฆ์ไทยอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งก็มีจำนวน ไม่น้อยเลย ห่มจีวรสีรักหม่น ถ้าชาวสันตติโคกไม่ชอบสีอย่าง แรก หรือยังไม่สบายใจที่จะห่มสีอย่างนั้น ก็สามารถเลือกห่ม จีวรสีรักหม่นนี้ได้

ด้วยเหตุนี้ เรื่องสีจีวรไม่เป็นเหตุผลใด ๆ เลย ที่สันตติโคก จะสามารถนำไปยกเป็นข้ออ้าง ในการที่จะออกจากคณะสงฆ์ไทย

ค) ชาวสันตติโคกไม่โกนคิ้ว แต่เหตุผลที่อ้างในการไม่โกนคิ้วนั้น ว่า เพื่อไม่ให้เหมือนพระสงฆ์ในคณะสงฆ์ไทย จะได้ไม่มีใคร ฟ้องได้ว่าแต่งกายเลียนแบบคณะสงฆ์ไทย การอ้างในข้อนี้ไม่ มีผลและไม่มี ความหมายใด ๆ เลย เพราะพระโพธิวัชรยังอยู่ใน คณะสงฆ์ไทยตามกฎหมายโดยสมบูรณ์ (เว้นแต่จะได้ต้อง อาบัติหนักจนขาดจากความเป็นพระภิกษุ) คำพูดในข้อนี้แทน ที่จะเป็นว่า "พระสันตติโคกไม่อยู่ในคณะสงฆ์ไทย จึงไม่โกน คิ้ว เพื่อไม่ให้เป็นการแต่งกายเลียนแบบพระในคณะสงฆ์ไทย"

ก็กลายเป็นจะต้องเปลี่ยนใหม่ว่า "พระสันตือโกศแต่งกายให้ ผิดแปลกจากพระสงฆ์ไทย ทั้ง ๆ ที่อยู่ในคณะสงฆ์ไทย"

บางคราว สันตือโกศจะพูดในทำนองที่ให้คนเข้าใจว่า พระสงฆ์ไทยโกนคิ้ว ผิดวินัย เพราะพระพุทธรูปเจ้าทรงบัญญัติไว้ ว่า ให้พระสงฆ์โกนผมและหนวดเท่านั้น ไม่ได้สั่งไว้ให้โกนคิ้ว และคณะสงฆ์ในประเทศอื่น ๆ ก็ไม่โกนคิ้ว เรื่องโกนคิ้วนี้กล่าว ได้ว่าเป็นลักษณะเฉพาะของพระสงฆ์ไทย ไม่ใช่เรื่องว่า ผิดวินัยหรือไม่ จัดเข้าในประเภทขนบธรรมเนียมประเพณี ถ้า ขนบธรรมเนียมประเพณีนั้นไม่ขัดกับพระวินัย (ไม่ได้บัญญัติ ห้ามว่าไม่ให้โกนคิ้ว) หรือช่วยเสริมวินัยให้มันขึ้น ก็เป็นการ ชอบ ตัวอย่างเช่น ในประเทศไทย มีประเพณีว่าพระสงฆ์ใช้ผ้า รับพระเคนของจากสตรี ไม่รับจากมือโดยตรง การใช้ผ้ารับ ประเคนนี้พระพุทธรูปเจ้าไม่ได้ทรงบัญญัติเป็นวินัยไว้ และพระ สงฆ์ในประเทศอื่น ๆ ก็ไม่ใช่ผ้ารับพระเคนของจากสตรี ใน กรณีนี้ประเพณีช่วยเสริมการรักษาวินัยให้มันขึ้น จึงได้ส่งเสริม และยึดถือปฏิบัติกันมา

การที่พระสงฆ์ไทยโกนคิ้วนั้น สันนิษฐานได้อย่างหนึ่งว่า จะให้พระภิกษุต่างจากคฤหัสถ์ที่โกนหัว ซึ่งโกนแต่ผมอย่างเดียว อันเป็นที่นิยมกันบ้างในคนบางหมู่บางพวกบางยุคบางสมัย การทำเช่นนี้ จะเป็นการช่วยป้องกันไม่ให้ภิกษุสามเณรบางรูป ที่คะนองปลอมตัวเป็นคฤหัสถ์ไปในที่ต่าง ๆ เป็นเครื่องช่วยคุ้มครองอีกชั้นหนึ่ง ในกรณีที่เป็นเช่นนี้ ก็จัดได้ว่าเป็นประเพณีเสริมพระวินัย

พระสงฆ์กับการเมือง

การเมือง คือ งานของรัฐหรืองานของแผ่นดิน โดยเฉพาะ ได้แก่ แก่การบริหารราชการแผ่นดิน เป็นงานที่มีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม สร้างสรรค์ประโยชน์สุขของประชาชน และความเจริญรุ่งเรืองมั่นคงของประเทศชาติ โดยเนื้อแท้จึงเป็นสิ่งที่ทั้งดีงาม และมีความสำคัญเป็นอย่างมาก พร้อมกันนั้น ก็เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องมีผลกระทบ ถึงบุคคลทุกคนในชาติบ้านเมืองนั้น ๆ ด้วยเหตุนี้ การเมืองจึงเกี่ยวข้องกับทุกคน

ในทางกลับกัน บุคคลทุกคนก็เกี่ยวข้องกับการเมือง โดยเฉพาะในสังคมประชาธิปไตย ทุกคนย่อมมีหน้าที่ทางการเมือง อย่างไรก็ตาม

หน้าที่และบทบาทของบุคคลต่อการเมืองย่อมต่างกันไปตามภาวะและสถานภาพของตน พระสงฆ์ก็เป็นบุคคลประเภทหนึ่ง ซึ่งมีบทบาทและหน้าที่จำเพาะในทางการเมือง บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ในทางการเมือง ก็คือ การแนะนำสั่งสอนธรรมเกี่ยวกับการเมือง โดยเฉพาะการแสดงหลักการปกครองที่ดีงาม ชอบธรรม และเป็นธรรมสอนให้นักการเมืองหรือผู้ปกครอง เป็นนักการเมืองและผู้ปกครองที่ดี มีคุณธรรม ดำเนินกิจการเมืองและปกครองโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน เมื่อทำหน้าที่นี้ พระสงฆ์เองก็จำเป็นจะต้องตั้งอยู่ในธรรม คือมีความเป็นกลาง ที่จะแสดงธรรมเพื่อมุ่งประโยชน์สุขของประชาชน มิใช่เพื่อมุ่งให้เกิดผลประโยชน์ส่วนตัว แก่บุคคล กลุ่มคน หรือฝ่ายหนึ่งพวกใด และในทางกลับกัน ก็มีมิใช่เพื่อได้รับผลประโยชน์ทางการเมืองแก่ตนเอง อีกประการหนึ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง ก็คือ การที่จะต้องรักษาความเป็นอิสระของสถาบันของตนไว้ในระยะยาว อันจะเป็นหลักประกันให้พระสงฆ์ในยุคสมัยต่าง ๆ แสดงบทบาทปฏิบัติหน้าที่ทางการเมืองของตนสืบต่อกันได้เรื่อยไป อย่างราบรื่น เพื่อผลนี้ จึงมีสิ่งๆ ที่เรียกว่าเป็นธรรมของสถาบัน หรือเป็นทำนองจรรยาบรรณของพระสงฆ์ในด้านการเมืองที่จะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับผลประโยชน์ทาง

การเมือง และความเป็นฝักฝ่ายอย่างหนึ่งอย่างใด เข้ากับหลักที่ว่า สถาบันสงฆ์นี้ไม่ขึ้นต่อระบบต่าง ๆ ในสังคม ดำรงรักษาอิสรภาพของตน หรือคล้ายกับว่า แลกเอาความเป็นอิสระของตน ด้วยการไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับผลประโยชน์ต่าง ๆ ในสังคม และไม่วุ่นกับสถาบันต่าง ๆ ที่กำหนดกันไว้ของสังคมนั้นโดยตรง

ในสังคมไทย บทบาทและหน้าที่ทางการเมืองของพระสงฆ์ได้ดำเนินมาในลักษณะที่เข้ารูปเป็นมาตรฐานพอสมควร พระสงฆ์สั่งสอนหลักธรรมในการปกครองและสอนนักปกครองให้มีธรรม แต่ไม่เข้าไปยุ่งยามก้าวภายในกิจการของบ้านเมือง ทางฝ่ายบ้านเมืองก็ยกย่องสถาบันสงฆ์ไว้ในฐานะที่เหนือการเมือง โดยมีประเพณีทางการเมืองที่ปฏิบัติมาเกี่ยวกับวัดและพระสงฆ์เช่นว่า ผู้ใดหนีเข้าไปในพัทธสีมาของวัด ก็เป็นอันพ้นภัยการเมือง เหมือนลี้ภัยออกไปในต่างประเทศ ผู้บวชแล้วเป็นผู้พ้นราชภัย และเป็นผู้พ้นภัยจากปรปักษ์ทางการเมือง ดังในกรณีข้าราชการบริพารของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ที่พระสงฆ์มาสมมติพระราชวังเป็นพัทธสีมาแล้ว อุปสมบทให้ พาออกจากวังผ่านกองทัพของผู้ยึดอำนาจ ไปสู่วัดได้โดยปลอดภัย และกรณีขุนหลวงหาวัด(พระเจ้าอุทุมพร) ในรัชกาลพระเจ้าเอกทัศน์ เป็นต้น แต่

เมื่อใดมีพระสงฆ์ละเมิดธรรมที่เป็นกตিকা โดยเข้ายุ่มยามก้าวก่ายและเป็นฝักฝ่ายในวงการเมือง ก็ยอมเป็นข้ออ้างให้นักการเมืองได้โอกาสที่จะเข้ามารุกรานสถาบันสงฆ์ ทำให้พระสงฆ์ไม่อาจทำหน้าที่ทางการเมืองตามบทบาทที่ถูกต้องของตน เป็นการทำลายประโยชน์และหลักการของสถาบันในระยะยาว อีกประการหนึ่ง เมื่อพระรูปหนึ่ง หรือกลุ่มหนึ่งไปเข้าฝักฝ่ายกับนักการเมืองกลุ่มหนึ่งพวกหนึ่งแล้ว ในไม่ช้านัก ก็จะมีพระรูปอื่นกลุ่มอื่น ไปเข้าฝักฝ่ายสนับสนุนนักการเมืองกลุ่มอื่นพวกอื่นบ้าง ต่อมา ไม่เฉพาะวงการเมืองเท่านั้นที่จะวุ่นวาย สถาบันสงฆ์เองก็จะแตกเป็นฝักฝ่ายวุ่นวายด้วย และในยามที่ฝักฝ่ายบ้านเมืองระส่ำระสายกระจัดกระจาย สถาบันสงฆ์เองก็จะพลอยตกอยู่ในสภาพเดียวกัน โดยไม่มีสถาบันใดเหลืออยู่เป็นหลักยึดเหนี่ยวให้แก่ประชาชนดังมีเรื่องที่เกิดขึ้นในหลายประเทศ เช่น ในประเทศญี่ปุ่น ยุคเมื่อนาราคเป็นราชธานี ราชสำนักมีศรัทธาในพระศาสนามาก เลื่อมใสในพระสงฆ์ถึงกับทรงสถาปนาพระภิกษุเป็นมุขมนตรี เรียกตำแหน่งว่า *ดะไซไดจินเซนจิ* เมื่อกาลเวลาผ่านไป พระสงฆ์ก็เข้าวุ่นวายพัวพันมีอิทธิพลในกิจการบ้านเมืองมากขึ้น จนในที่สุด ทางบ้านเมืองต้องเปลี่ยนแปลงปรับปรุงกิจการแผ่นดินใหม่ โดยหาทางลดรอนอำนาจ

ของวัด ปลดเปลื้องราชการจากอิทธิพลของพระสงฆ์ และถึงกับต้องย้ายราชธานีใหม่จากนาราไปยังเกียวโต ในยุคต่อมา บางวัดถึงกับต้องสร้างกองกำลังขึ้นป้องกันรักษาตนเอง และมีเหตุการณ์ที่ฝ่ายบ้านเมืองยกกองทัพมาบุกและเผาวัด

ในช่วงเวลาของการเมืองระยະนี้ สันตือโสภณมีพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองค่อนข้างมาก จนน่าพิจารณาว่า อยู่ในขอบเขตแห่งธรรมของสถาบัน คือ ทำหน้าที่ทางการเมือง ตามบทบาทของพระสงฆ์ หรือว่าจะเลยขอบเขตจนกลายเป็นการก้าวเข้าไปในการดำเนินการทางการเมือง ยิ่งเกี่ยวกับผลประโยชน์ทางการเมือง และทำตนเป็นฝักฝ่ายทางการเมือง คำพูด ข้อเขียน และคำให้สัมภาษณ์ของพระโพธิรักษ์ต่อไปนี้ เป็นข้อมูลที่ควรพิจารณา

"แต่ก็เป็นสิ่งที่ดี ที่คุณจำลองได้รับเลือก เขามีดีในตัวเอง ที่คนทั่วบ้านทั่วเมืองศรัทธาเลื่อมใสอยู่แล้ว และที่นี้เราก็กเห็นเช่นนั้นจริงด้วย เราจึงเป็นหัวคะแนนจัดตั้งให้ และเราเป็นหัวคะแนนให้ด้วย" (หลักไท ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๗-๘, ๒๘ พ.ย. ๒๕๒๘, หน้า ๓๒)

"เมื่อจะตั้งพรรค พล ต. จำลอง มาปรึกษาหรือไม่"

"...พูดกันตอนเย็นวันก่อนยุบสภาวันหนึ่ง ที่ปฐมมโศกนครปฐม อาตมายังเทศน์ว่ายังไม่ตั้งพรรค เพราะ พล ต. จำลอง ยัง

เป็นผู้ว่าฯ อยู่ ลาออกมาจะเสียงบประมาณเลือกตั้งกันอีก แต่พอบาย มาคุยกันใหม่ มีข้อมูลมาก จึงเห็นว่าถ้าไม่ตั้งไม่ได้ จะเอาไปฝากคน นั้นคนนี้ไม่ได้ ถ้าเราไม่ตั้งพรรคก็ไม่มีแรงพอ คนรับฝากจะว่าอย่างไร ลูกนอกไส้จะเป็นอย่างไร ดูข้อมูลแล้ว เห็นว่าตั้งพรรคดีกว่า เขาบอกว่า ตั้งพรรคชื่อ "พรรคพลังธรรม" พล.ต. จำลอง ตั้งชื่อเอง อาตมาเอา อย่างไม่รู้ก็ได้ อย่างไม่รู้คำว่า "พลัง" ไว้คำหนึ่งแล้วกัน...เตรียมงานกันวัน อาทิตย์ พอวันจันทร์ก็ไปยื่นหนังสือ"

"การคัดเลือกตัวบุคคล มีส่วนด้วยหรือไม่"

"ตกลงเป็นสำคัญอันหนึ่งว่า ไม่หวังเอาตำแหน่งรัฐมนตรี ไม่หวังใหญ่หวังโต แต่จะต้องออกมาเป็น ส.ส. เป็นตัวแทนประชาชน อย่างแท้จริง"

(มติชนรายวัน, ๑๐ พ.ค. ๓๑, หน้าพิเศษ ๑)

"ถ้าเราไม่ทำแล้วใครจะทำ อาตมาจะทำงานการเมืองอยู่ในพระ ไม่รับ หน้าที่ตำแหน่ง แต่จะเป็นปุโรหิต จะแนะนำให้แง่คิด ความรู้แนวนั้นแนวนี่"

(ข่าวพิเศษ - อาทิตย์ ๑๑-๑๗ พ.ค. ๓๑, หน้า ๒๑)

ถึงแม้ถ้าพระโพธิรักษ์จะมีเจตนาดีเพียงไรก็ตาม แต่ถ้าล้ำเลย ขอบเขตออกไป ก็ต้องถือเป็นความผิดพลาด เพราะธรรมของสถาบัน เป็นสิ่งที่จะต้องรักษา พระโพธิรักษ์ดำรงอยู่ชั่วอายุไม่นาน บุคคลและ

กลุ่มที่ได้รับการสนับสนุนก็ดำรงอยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่ง แต่พระศาสนา และสถาบันสงฆ์ควรจะต้องดำรงอยู่ต่อไปนานเท่านาน ถ้าธรรมของสถาบันยังดำรงอยู่ ถึงแม้สถาบันจะผันผวนปรวนแปรเจริญขึ้นและเสื่อมลง ก็ยังมีโอกาสจะตั้งตัวขึ้นได้ แต่ถ้าธรรมของสถาบันเสื่อมสิ้นไปแล้ว ก็จะไม่มีการเห็นคุณค่าที่จะต้องมีสถาบันนั้นอยู่อีกต่อไป จึงควรจะช่วยกันรักษาธรรมของสถาบันไว้ อย่าทำลายเสียเพียงเพราะเห็นแก่ประโยชน์สั้น ๆ หรือเพียงเพราะมุ่งจะเชิดชูบุคคล หรือกลุ่มชนพวกหนึ่งพวกใด ขอจงตั้งใจให้เป็นธรรม แล้วพิจารณาความที่กล่าวมานี้

ปัญหาเกี่ยวกับพระธรรมวินัย

ปัญหาที่จะมีผลกระทบกระเทือนมากที่สุดในระยะยาว ก็คือปัญหาด้านพระธรรมวินัย เพราะพระธรรมวินัยเป็นรากฐานของพระศาสนา หรือว่าให้ถูกแท้ เป็นตัวพระศาสนาเอง ที่เดียว การกระทำต่อพระธรรมวินัย จึงเป็นการกระทำต่อตัวพระศาสนาโดยตรง

ปัญหาเกี่ยวกับพระธรรมวินัย แบ่งเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ ๒ อย่าง คือ ปัญหาระดับศีล กับปัญหาระดับทิฏฐิ ปัญหาระดับศีล คือ เรื่องความประพฤติเสียหายต่างๆ การทำผิดพระวินัย การเป็นอยู่นอกทาง

ของสมณะ ปัญหาระดับทิฏฐิ คือ เรื่องความเห็นความเข้าใจ การตีความ ความเชื่อถือ การยึดมั่นในลัทธิว่าเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ โดยเฉพาะการถือผิดเห็นผิดคลาดเคลื่อนจากหลักการที่แท้จริง รวมทั้งการยึดถือผิดเข้าใจผิดในศีลที่ปฏิบัติ

ปัญหาระดับศีล ก็มีความสำคัญเป็นอย่างมาก แต่ถึงอย่างนั้นส่วนมากก็เป็นเรื่องในระดับรูปแบบ และเป็นรูปธรรม จึงมองเห็นได้ง่าย เมื่อเกิดมีการผิดศีล คนก็จะรู้กันได้รวดเร็ว ส่วนปัญหาระดับทิฏฐิ เป็นปัญหาที่ลึกซึ้งกว่า ถึงเนื้อถึงตัวหรือแก่นของพระศาสนา จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง และเป็นนามธรรม มองเห็นได้ยาก อีกทั้งเป็นเรื่องระดับปัญญา คนทั่วไปจึงมักจะมองข้ามไปหรือมองไม่ถึงปัญหาระดับศีลอาจทำให้เกิดความเดือดร้อนวุ่นวาย ไม่สงบ ในขอบเขตหนึ่ง แต่คนมองเห็นรู้ที่อยู่ว่าผิดว่าเสียหาย จึงไม่ขยายวงกว้าง ขวางนักและไม่คงอยู่ยาวนาน แต่จะเกิดมีได้บ่อย ๆ คือ เรื่องนี้หมดไปเรื่องนั้นโผล่ขึ้นใหม่ แต่ปัญหาระดับทิฏฐิเป็นปัญหายืดเยื้อเรื้อรัง เกิดมีขึ้นแล้วก็แก้ไขได้ยาก และสามารถขยายตัว เป็นปัญหาที่ร้ายแรงยิ่งกว่าปัญหาระดับศีล เป็นอันมาก ถ้าปัญหาระดับทิฏฐิเกิดขึ้นมาจริง ๆ แล้ว จะเห็นว่า ปัญหาระดับศีล กลายเป็นเรื่องปลื้มก่อกอง ลดความ

สำคัญลงไปมาก ปัญหาในระดับทฤษฎีมีตัวอย่างถึงขั้นเป็นสงครามศาสนา สงครามระหว่างลัทธินิยม หรืออุดมการณ์ทางการเมือง คนที่ขัดแย้งกันในระดับทฤษฎี อาจจะเป็นคนที่ได้ชื่อว่ามีศีลเคร่งครัดตามหลักของลัทธิหรือศาสนา ประพฤติตัวดีงามต่อคนในหมู่พวกตน แต่สามารถทำการต่าง ๆ เพื่อทำลายคนที่ถือต่างทฤษฎี ต่างลัทธิ ต่างศาสนาได้อย่างรุนแรง และผูกปมไว้ตลอดระยะเวลายาวนาน ปัญหาในระดับทฤษฎี จึงควรได้รับความเอาใจใส่ให้มาก แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะเป็นศาสนาแห่งอหิงสธรรม ยากที่จะเกิดความรุนแรงขึ้นได้ แต่ก็ไม่พึงประมาท เพราะปัญหาในระดับทฤษฎี หมายถึงการมีความเห็นผิดจากพระธรรมวินัย ซึ่งอาจจะถึงกับเห็นนอกรอกออกไปจากอหิงสธรรมก็ได้ ในอดีต ทั้งปัญหาในระดับศีล และปัญหาในระดับทฤษฎี ได้เป็นเหตุปรารภของการทำสังคายนา โดยที่ปัญหาในระดับศีลจะเป็นเรื่องที่พยายามแก้ไขกันในช่วงต้นของการที่จะสังคายนา แต่ปัญหาในระดับทฤษฎีจะเป็นเนื้อเป็นตัวเป็นข้อพิจารณาของการสังคายนาเลยทีเดียว เพราะแม้แต่เรื่องศีล ที่จะเป็นปัญหาขึ้นมาอย่างแท้จริง ก็มีทฤษฎีเป็นฐานด้วย

ปัญหาด้านธรรมวินัยเกี่ยวกับสันตติโคก เมื่อพิจารณาตามหลักที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นว่า โดยพื้นฐานเป็นปัญหาในระดับทฤษฎี แม้มอง

ทั่ว ๆ ไป จะเห็นเด่นในด้านศีล แต่แท้จริงก็เป็นทฤษฎีเกี่ยวกับศีล ถ้าพูดให้เห็นง่าย ๆ ก็เป็นการพิจารณาเกี่ยวกับปัญหาการยึดถือผิดในข้อปฏิบัติที่ถูกต้อง หรือ การนำเอาสิ่งที่ถูกต้องต้องตั้งงามมาถือปฏิบัติอย่างผิด ๆ ตลอดจน การถือปฏิบัติเอาจริงเอาจังโดยมีความคิดความเข้าใจสับสนไม่ เป็นระบบไม่มีระเบียบ ตัวอย่างในคัมภีร์ คือ การถือศีลและวัตรเคร่งครัด แต่ถือด้วยทฤษฎีคือความเห็นความเข้าใจปกคลุมไปว่า จะบริสุทธิ์หลุดพ้นได้เพียงด้วยศีลและวัตร ดังนี้ เป็นต้น

ปัญหาเกี่ยวกับพระธรรมวินัย เป็นเรื่องใหญ่ ดังได้กล่าวแล้ว ถ้าจะพูดเรื่องนี้กันจริงจัง ก็จะใช้เวลานานมาก การมามั่วพูดเกี่ยวกับเรื่องด้านลบ คือการแก้ปัญหานั้น เป็นเรื่องเสียเวลามาก และหมายถึงการต้องยอมสละงานอื่น ๆ ด้วย จึงจะพูดเพียงพอเท่าที่จำเป็นตามขนาดที่กระทบต่อประโยชน์สุขของส่วนรวม สำหรับกรณีสันตติโสภ ปัญหาด้านกฎหมายและการเมือง ก็น่าจะเพียงพออยู่แล้ว จึงจะพูดถึงปัญหาด้านธรรมวินัยเฉพาะบางเรื่องที่เด่น ๆ (เท่าที่พบโดยมากจะติเตียนตอบได้กันแต่ในเรื่องปลีกย่อย หรือแง่จุกจิกของเรื่อง)

๑. สิ่งหนึ่งที่ปรากฏตามหลักฐานว่า พระโพธิรักษ์ทำบ่อย หรือ อาจจะเรียกว่าปฏิบัติเป็นอาจิดน อย่างน้อยในช่วงระยะเวลาหนึ่ง คือ

การอวดอุตริมนุสสรธรรม (การอวดคุณวิเศษ เช่นว่า ได้ฌาน ได้ อภิญญา ได้บรรลุมรรคผล เป็นพระอริยะ เป็นพระโสดาบัน ฯลฯ เป็น พระอรหันต์) พระโพธิรักษ์ประกาศตนว่า บรรลุโสดาบัน สกทาคามี บ้าง (เช่น ตอบคำถามของพระศรีวราภรณ์ เจ้าคณะจังหวัด นครราชสีมา ณ ที่ว่าการอำเภอเมืองนครราชสีมา) ว่าเป็นอริยะบ้าง (จากแถบบันทึกเสียงรายการ "ช่วยอย่างซ่างซี ดีอย่างซ่างสงส์" สัมภาษณ์โดยนายเกริกไกร จีระแพทย์ และ ม.ร.ว.อภินพ นวรัตน์ ณ ที่ ทำการของ อสมท. ๓ มีนาคม ๒๕๒๕ กบว.ห้ามออกอากาศ แต่มีผู้ บันทึกเสียงไว้และเผยแพร่กันออกไป) การอวดคุณวิเศษเช่นนี้กลายเป็นตาข่ายดักตนเองของพระโพธิรักษ์ ที่รัดตัวเข้ามาเรื่อย ๆ

ตามพระวินัย มีสิกขาบทหรือบทบัญญัติ ห้ามการอวดอุตริ- มนุสสรธรรมอยู่ ๒ ข้อ คือ

- ๑) ภิกษุอวดอุตริมนุสสรธรรมที่ไม่มีในตน(แก่ใครก็ตามที่รู้ ความ) ต้องปาราชิก คือขาดจากความเป็นภิกษุ (ปาราชิก สิกขาบทที่ ๔)
- ๒) ภิกษุบอกอุตริมนุสสรธรรมที่มีจริง แก่อนุปสัมบัน(คือผู้ที่มิใช่ ภิกษุหรือภิกษุณี) ได้แก่สามเณร และคฤหัสถ์ทั้งหลาย) ต้อง

ปาจิตติย (ความผิดเบาลงมาสถานหนึ่ง) (ปาจิตติย
สิกขาบทที่ ๘)

ตามบทบัญญัติแห่งสิกขาบททั้งสองนี้

- ก) ถ้าพระโพธิรักษ์ไม่ได้เป็นอริยะจริง ไม่ได้บรรลุนิพพาน
สกทาคามีจริง ก็ต้องปาราชิก ขาดจากความเป็นพระภิกษุ
เว้นแต่สำคัญผิด
- ข) ถ้าพระโพธิรักษ์มีคุณวิเศษเช่นนั้นจริง หลักฐานบ่งว่า พระ
โพธิรักษ์อวดคุณวิเศษนั้นแก่นุปลัมบันคือ คฤหัสถ์ด้วย
พระโพธิรักษ์ต้องปาจิตติย
- ค) พระโพธิรักษ์ให้ความหมายแก่คำว่า "อนุปลัมบัน" ใหม่
(ทำนองว่าตนรู้ความหมายนี้ด้วยญาณและเป็นความ
หมายที่แท้จริง แม้จะไม่ตรงกับในพระไตรปิฎก นับว่าเป็น
การบัญญัติความหมายเอาเอง) ว่า อนุปลัมบันหมายถึงคน
ที่ยังไม่ได้บรรลุนิพพาน ถึงขั้น ไม่ว่าจะ เป็นพระภิกษุ
สามเณรหรือเป็นคฤหัสถ์ แต่ผู้ใดได้บรรลุนิพพานถึงขั้น
แล้ว ไม่ว่าจะ เป็นภิกษุสามเณรหรือคฤหัสถ์ก็ตาม ก็ไม่เป็น
อนุปลัมบัน (เรียกว่า เป็นอนุปลัมบัน) ดังนี้ แม้ท่านจะอวด

คุณวิเศษแก่คฤหัสถ์ แต่คฤหัสถ์นี้ไม่เป็นอนุปลัมบัน ท่าน จึงไม่ต้องปาจิตตีย์

แต่มีข้อแย้งที่ชัดเจนว่า สมมติว่ายอมรับความหมาย ของอนุปลัมบันตามที่พระโพธิรักษ์อ้าง แต่พระโพธิรักษ์ อดคุณวิเศษในรายการออกอากาศ ซึ่งรู้อยู่แล้วว่าเป็นการ พุดแก้คนทั่วไป อย่างสาธารณะ ไม่มีขอบเขตจำกัด ซึ่งเป็น ธรรมดาว่าต้องมีคนที่ไม่ได้บรรลุภูมิธรรมถึงขั้นอยู่ด้วยมาก หมาย ในกรณีนั้น พระโพธิรักษ์จึงได้อดอุตริมนุสสธรรมแก่ อนุปลัมบัน ทั้งที่เป็นภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ (ตามความ หมายของท่านเอง)เป็นอันไม่พ้นที่จะต้องปาจิตตีย์

ง) การที่พระโพธิรักษ์ให้ความหมายใหม่แก่คำว่า "อนุปลัมบัน" และว่าตนรู้ความหมายนั้นด้วยญาณ กลับเป็นการสร้างปม ปัญหาซ้อนเข้ามาอีก เพราะเป็นเครื่องชี้บ่งต่อไปว่า

๑. ความหมายของอนุปลัมบัน ท่านกำหนดไว้ใน พระไตรปิฎก โดยกำกับไว้กับบทบัญญัติที่ชัดเจนทีเดียว ว่า "อนุปลัมบัน ได้แก่ คนอื่นนอกจากภิกษุและภิกษุณี" (วินย.๒/๓๐๖/๒๑๑) แต่พระโพธิรักษ์ไม่ยอมรับความหมายนี้

กลับให้ความหมายใหม่ เป็นการไม่ยอมรับพระไตรปิฎก เท่ากับกล่าวว่า พระไตรปิฎกผิด และเมื่อให้ความหมายใหม่ ก็ไม่มีหลักฐานอะไรมาแสดง นอกจากว่ารู้ด้วยญาณ

๒. ในกรณีที่ว่ารู้ด้วยญาณ จะสอดคล้องต่อไป อีกว่า

ประการแรก พระโพธิรักษ์ไม่รู้จักว่าอะไรเป็นธรรม อะไรเป็น วินัย บทบัญญัติที่กล่าวถึงนี้เป็นเรื่องของวินัย วินัยเป็น เรื่องของระเบียบแบบแผนหรือระบบ ที่เป็นรูปธรรม เป็น เรื่องของกฎเกณฑ์ กติกาทางสังคม อันผู้ปฏิบัติจะรู้ร่วมกัน และปฏิบัติตามได้โดยมีเครื่องชี้บ่งที่ชัดเจนแน่นอนอนทาง รูปธรรม ไม่ต้องตามพิสูจน์สืบค้นถึงภูมิธรรมภูมิปัญญาใน ใจ เช่นในกรณีนี้ ตามพระไตรปิฎกกำหนดว่า อนุปสัมบัน คือคนอื่นนอกจากภิกษุและภิกษุณี ชัดลงไปทันที ไม่ใช่ อย่างพระโพธิรักษ์ที่บอกว่า อนุปสัมบัน คือผู้ไม่มีภูมิธรรม ถึงขั้น ซึ่งกำหนดด้วยสภาวะในจิตใจ ที่คน ทั่วไปไม่อาจตัดสินได้ และเมื่อมีการกล่าวอ้างก็ยากแก่การพิสูจน์ พระวินัย จะไม่เอาสภาพนามธรรม อย่างนี้มาเป็นเกณฑ์ตัดสิน จะ เห็นได้ในตัวอย่างที่ชัดอีกข้อหนึ่ง คือ บทบัญญัติเกี่ยวกับ

การแสดงความเคารพ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติให้พระภิกษุแสดงความเคารพกัน ตามลำดับบวชก่อน บวชหลัง ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่ชัดเจน เป็นแบบแผนทางสังคมที่ปฏิบัติได้ ไม่ทรงกำหนดด้วยภูมิธรรม ที่มองกันไม่เห็น ตามพระวินัย แม้แต่พระอรหันต์เมื่อบวชทีหลัง ก็ต้องแสดงความเคารพ ตามวินัยต่อภิกษุปุถุชนที่บวชก่อน (เมื่อจะทรงบัญญัติสิกขาบทนี้ พระพุทธเจ้าตรัสถามความเห็นของภิกษุทั้งหลายก่อน บางท่านเสนอว่า ให้แสดงความเคารพกัน ตามลำดับภูมิธรรมที่ได้บรรลุ เช่น ปุถุชนก็ไหว้พระโสดาบัน พระโสดาบันไหว้พระสกทาคามี ฯลฯ พระอนาคามี ไหว้พระอรหันต์ พระพุทธเจ้าก็ทรงปฏิเสธ และทรงยุติให้ทำตามลำดับพรรษา -ดู วินย.๗/๒๖๑-๒๖๓/๑๑๔-๑๑๘)

ประการที่สอง พระโพธิรักษ์ว่าตนรู้ความหมายนี้ด้วยญาณ แต่ญาณคือความหยั่งรู้นั้นมี ๒ ประเภท คือ ญาณที่ผิดหรือหลอกตนเอง กับญาณที่ถูกต้อง มีทั้งมิจฉาญาณ และสัมมาญาณ สำหรับผู้ไม่รู้จึงว่า อะไรเป็นธรรมอะไรเป็น

วินัย มีความคิดความเข้าใจสับสน ดังได้กล่าวมา จะมี
 ญาณที่ถูกต้องได้อย่างไร

- ๑) ถ้าพระโพธิรักษ์ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ตามข้อ ค) และจงใจ
 ทำความผิดนี้เป็นอาจิณ จะเป็นพระอริยะได้อย่างไร และ
 ถ้าไม่เป็นอริยะจริง อวดคุณวิเศษที่ไม่มีจริง ก็จะต้อง
 ปาราชิก เว้นแต่สำคัญตนผิด กรณีอวดคุณวิเศษธรรมของ
 พระโพธิรักษ์ ก็วนเวียนติดคาอยู่ในตาข่ายนี้เอง

๒. พฤติกรรมอีกอย่างหนึ่ง ที่พระโพธิรักษ์ปฏิบัติอยู่เสมอ คือ
 การแปลความหมายศัพท์บาลีหรือถ้อยคำทางธรรมเอาเอง ซึ่งไม่เป็น
 ไปตามหลัก ดังเช่นคำว่าอนุปสัมบันเป็นต้น ที่กล่าวถึงในข้อก่อน และ
 อ้างว่าตนรู้ด้วยญาณ

- *ประการแรก* ที่ว่าพระโพธิรักษ์รู้ด้วยญาณ ญาณนั้นเป็น
 ญาณถูกหรือญาณผิด ก็ดังได้กล่าวแล้วใน ข้อ ง) ประการ
 ที่สอง
- *ประการที่สอง* ลักษณะการแปลความหมายของพระโพธิ-
 รักษ์ ก็เป็นเรื่องที่เข้าใจไม่ยากสำหรับผู้รู้ภาษาบาลีดี ซึ่ง
 อาจจะมีผู้สักขาชั้นบ้าง สักเวชบ้าง แต่จะอธิบายให้ผู้ไม่รู้

ภาษาบาลีมองเห็นชัดเจน ก็ทำได้ยาก อาจแยกตัวอย่าง
ภาษาอังกฤษมาเทียบให้เห็น จะเข้าใจง่ายกว่า เพราะคน
จำนวนมากเข้าใจภาษาอังกฤษกันอยู่บ้าง พระภิกษุรูปหนึ่ง
ซึ่งเรียนภาษาอังกฤษใหม่ ๆ ได้เปรียบว่า การแปลคำบาลี
ของพระโพธิรักษ์ เหมือนกับคนที่พบคำว่า season(ฤดู)
แล้วก็แยกศัพท์ออกจนได้ว่า เป็น sea + son แล้วค้นหาคำ
แปลทีละคำรวมกันแปลว่า ลูกชายของทะเล หรือถ้าเห็นคำ
ว่า hesitate (ลังเล) ก็แยกว่ามาจาก he+sit+ate แปลว่า
เขา นั่ง กิน แล้วก็อธิบายไปจนได้ว่า คือ คนไม่แน่ใจว่าจะ
นั่งหรือกิน จึงคือลังเล ฯลฯ

ตัวอย่างต่อไปนี้จะแสดงให้เห็นลักษณะการแปล
ความหมายศัพท์ทางธรรมของพระโพธิรักษ์ ซึ่งพูดได้เต็มที
ว่าเป็นการว่าเอาเอง (ที่ท่านเองอ้างว่ารู้ด้วยญาณ) ซึ่งทำ
ให้เกิดความสับสนทั้งในด้านศัพท์และความหมายที่แท้
จริง แม้แต่คำบาลี และสันสกฤตก็นำมาปะปนกันวุ่นวาย
เช่นว่า

"มัจฉริยะ" จึงเป็นความตระหนี่ถี่เหนียว เป็นยอดแห่งความหวงแหน เป็นยอดแห่งความเห็นแก่ตัวสุดขีดสุดเขตจริง ๆ และเป็นยอด "อาสวะ" ที่ร้ายกาจออกปานนี้จริง ๆ

เมื่อจิตผู้ใดเป็นดังนี้แล้ว "มโนกรรม" ของเขาก็จะเป็นจอม"มายา" และเป็น"มายา" ที่เป็น "มารยา" ("มาร+ย") หรือ มา+ย คือ ตัวที่ประกอบไปด้วยความยังไม่รู้แจ้งแล้วยังจะมัวจะมีดยิ่ง ๆ ขึ้นด้วย ยังไม่ดีเยี่ยมสะอาดหมดจด ยังหมองยังมี ยังมีติดอยู่ จึงเรียกว่า "สย" (ส+ย หรือ สัย, ไสย) คือเหมือนคนหลับ คนบอด คนมืด คนมัว นั่นเอง ผู้จะเจริญยิ่งสุดยอดจึงจะต้องอย่าให้เหลือ "สย" แม้แค่ "อนุ" (เศษนิดเศษน้อย) ก็จะต้องทำความหลุดพ้นให้ได้ ทำความรู้อบให้ได้ พ้น อนุ+สย=อนุสัย (หรือ "สย" แม้แค่ "อนุ") ให้ได้ จนเป็นผู้มี "มายา" แบบ "มารดา" (มาร+ต) หรือ มาตา (มา+ตา) ให้ได้ กล่าวคือ เป็นผู้เกิดผู้ก่อ ก็เป็นอย่างผู้มี "สต" (ส+ต หรือ สติ) เป็นผู้รู้รอบถ้วน เป็นผู้มีสัมปชัญญะรู้ อยู่เสมอ" (ทางเอก ภาค ๓, หน้า ๔๒๗)

คำว่า "สันต" ซึ่งแปลว่าสงบแล้ว มาจาก สมฺ(สงบ)+ต ปัจจัย ท่านก็แยกเอาเองว่าเป็น "สันต = ส+อันต ซึ่งหมายความว่า ประกอบพร้อมด้วยความเป็นที่สุด" (ทางเอก ภาค ๓, หน้า ๔๒๓)

ไม่เฉพาะภาษาบาลีและสันสกฤตเท่านั้น แม้แต่ภาษาอังกฤษ ท่านก็อธิบายไปตามที่ท่านคิดเอา เช่น คำว่า Zen ซึ่งมาจากภาษาญี่ปุ่น (พุทธศาสนานิกายเซน) ท่านก็อธิบายว่า "...หนักเข้า ก็เลยเอาแต่ความฉลาด เอาแต่ "ความรู้สึกนึกคิด"จัด ฤทธิ์นี้จึงจะมาอยู่ที่ sense แล้วก็เพี้ยนเขียนกันเป็น Zen ในทุกวันนี้" (ทางเอก ภาค ๓, หน้า ๖๘)

ไม่เฉพาะการแปลความหมายศัพท์ธรรมเท่านั้น แม้แต่การอธิบายตัวหลักธรรมเอง ท่านก็ไม่คำนึงถึงหลักการใด ๆ เมื่อคิดเห็นอย่างไรก็ว่าไปตามที่คิดว่ารู้ด้วยญาณ เช่น บอกว่า "ยิ่งเป็น "อรหันต์" ที่เก่งที่สูงเท่าใด ๆ ยิ่งเป็น "โพธิสัตว์" สูงยิ่งเท่านั้น ๆ " (ทางเอก ภาค ๓, หน้า ๓๗๑) พฤติกรรมอย่างนี้ ย่อมมีค่าเท่ากับว่า ขอให้กล้าพูดเพียงอย่างเดียว ก็พูดไปได้ทั้งนั้น จะผิดหรือถูกไม่ต้องคำนึง และถ้าใคร ๆ ต่างก็ทำกันอย่างนี้ ความเข้าใจธรรมวินัยจะวิปริตไปเพียงใด

เรื่องนี้ พุทธพอบูให้เห็นตัวอย่างเล็กน้อยเท่านั้นก่อน ถ้ามีเวลาจึงค่อยหาตัวอย่างมาวิเคราะห์ให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้น แต่จะต้องถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ แม้ว่าผู้รู้จะมองเห็นเป็นของน่าขำขัน แต่ในสภาพปัจจุบันต้องถือว่าเป็นเรื่องที่ทำไม่ออก เพราะเป็นการทำกรรมวินัยที่เป็นหลักของพระศาสนา ให้คลาดเคลื่อนผิดเพี้ยนไป นำไปสู่ความเห็นผิดนอก ธรรมวินัย กลายเป็นมิจฉาทิฎฐิโดยง่าย จะต้องถือว่าเป็นเรื่องร้ายแรงยิ่งกว่าความผิดสถานอื่น เพราะเป็นการทำลายพระพุทธศาสนาอย่างถึงรากถึงแก่นทีเดียว

๓. เรื่องหนึ่งที่สำนักสันตติโคสเน้นมาก และสั่งสอนอยู่เสมอคือ การกินอาหารมังสวิรัตติ ความจริงมังสวิรัตติ เป็นสิ่งที่ดีอย่างหนึ่ง และมีผู้ถือปฏิบัติกันมานานแล้ว ก่อนที่สำนักสันตติโคสจะนำมาถือปฏิบัติ ปัญหาไม่ได้อยู่ที่ตัวมังสวิรัตติเอง แต่อยู่ที่การถือผิดต่อมังสวิรัตติ ตามหลักที่ว่า นำสิ่งที่ดีงาม มายึดถือ ปฏิบัติอย่างผิดๆ เช่นถือว่า ถ้าไม่ถือมังสวิรัตติจะเป็นผู้ไม่มีศีล ถ้าไม่ถือมังสวิรัตติจะบรรลุมรรคผลนิพพานไม่ได้ ฯลฯ

พระโพธิรักษ์กล่าวว่า พระพุทธเจ้าก็ทรงถือมังสวิวัติ โดยอ้าง Encyclopaedia Britannica เป็นหลักฐานยืนยัน (มติชนรายวัน ๒๑ ก.ค. ๒๕๓๑, หน้า ๒) ในกรณีนี้ ควรจะรู้ว่าอะไร เป็นหลักฐานขั้นต้น อะไรเป็นหลักฐานขั้นรอง อะไรเป็นเรื่องของตนเองที่เราควรรู้ดีกว่าเขา (ซึ่งเขาควรจะเป็นผู้มาเอาจากเราไปอ้าง) อะไรเป็นเรื่องของเขาที่เขาควรรู้ดีกว่าเรา ไม่ใช่จะต้องไปถืออยู่ว่า ถ้าเป็นหนังสือฝรั่งที่เป็นหลักฐานชุดนี้แล้วจะต้องถูกไปหมด จนเหนือกว่าแม้แต่พระไตรปิฎก ความจริง พวกฝรั่งที่เขียน Encyclopaedia Britannica นั้นเอง เมื่อเป็นเรื่องทางฝ่ายเรา เขาก็ต้องมาหาจากหลักฐานฝ่ายเรา บางทีก็เชิญให้คนฝ่ายเรานั้นเองเป็นผู้เขียนเรื่องนั้น เรื่องจะเป็นอย่างไร ก็แล้วแต่แหล่งที่ได้ข้อมูลไป ในเมื่อเป็นเรื่องของพระพุทธเจ้า แทนที่จะอ้างพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นหลักฐานต้นเดิม เอาไปยันหรือไปแย้งเขา กลับอ้างหนังสือซึ่งใน กรณีนี้เป็นหลักฐานขั้นรอง เอามาตัดสิน ทั้งที่ตนมีหลักฐานต้นเดิมที่แน่นอนกว่า

สารานุกรมชุด Encyclopaedia Britannica ที่พระโพธิ
 รักรัษอ้านั้น พิมพ์ขึ้นเป็นชุดแรกเมื่อ ค.ศ. ๑๗๖๘ (พ.ศ.
 ๒๓๑๑) มี ๓ เล่มจบ และได้วิวัฒนาการเรื่อยมาจนถึง
 ปัจจุบัน ซึ่งบัดนี้พิมพ์เป็นชุดละ ๓๒ เล่ม ในสารานุกรมชุด
 นี้ ฉบับพิมพ์ ค.ศ. ๑๙๕๙ (พ.ศ. ๒๕๐๒) ในหัวข้อว่าด้วย
 ภาษาและวรรณคดีไทย (เล่ม ๒๐ หน้า ๕๙๖) ได้แสดง
 อักษรไทยไว้ที่น่าสังเกต คือ สระ อี เขาเขียนเป็น อิ, สระ
 ไอ่ ไม่มี มีแต่ ไอ, ตัว ท เขียนเป็น ห (และ ห ตัวจริงก็เขียน
 เหมือนกัน) ถ้าพระโพธิ-รักรัษจะยึดถือสารานุกรมชุดนี้ เป็น
 หลักฐานยิ่งกว่าเอกสารของไทยเราเอง พระโพธิรักรัษก็จะ
 ต้องกล่าวยืนยันว่า ภาษาไทยไม่มีสระ อี, สระ อี ไม่มี มี
 แต่ อิ, เขียน ท ไม่ถูกต้อง ต้องเขียนเป็น ห เพราะหลักฐานใน
 Encyclopaedia Britannica แสดงไว้อย่างนั้น

วิธีปฏิบัติที่ถูกต้อง คือ ถ้าหลักฐานชั้นต้นกว่านั้นมี ก็
 ต้องถือตามหลักฐานชั้นต้น (ในกรณีนี้ พระไตรปิฎก เป็น
 หลักฐานชั้นต้นกว่า Encyclopaedia Britannica) ถ้าเป็น
 เรื่องของเราที่เราควรรู้ดีกว่าเขา ก็ต้องเอาของเราตัดสินของ

เขา เมื่อเห็นของเขาเขียนแสดงไว้ผิดพลาด ก็ควรแจ้งให้เขาทราบ เพื่อเขาจะได้แก้ไขให้ถูกต้องในการพิมพ์คราวต่อ ๆ ไป ดังเรื่องภาษาไทยนี้ ต่อมา Encyclopaedia Britannica ฉบับพิมพ์ครั้งหลัง ๆ ก็แก้ไขให้ ถูกต้องขึ้น

เรื่องมังสวิรัต มีผู้เขียนวิจารณ์ ถกเถียง ชี้แจงกัน มามากแล้ว ในที่นี้จะยกข้อความที่เคยเขียนไว้นานแล้วมาลงประกอบไว้ (จาก ลักษณะสังคมพุทธ หน้า ๘๖-๘๗)

"ได้มีผู้ถามปัญหาเกี่ยวกับมังสวิรัตว่า การถือในเรื่องนี้ผิดหรือถูกอย่างไร เห็นว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจ จึงขอตอบไว้ ณ ที่นี้ด้วย

เรื่อง *มังสวิรัต* นี้ ขอให้พิจารณาด้วยใจเป็นกลาง ไม่ถือสาด้วยอารมณ์ ทั้งนี้เพราะปัจจุบันดูจะกลายเป็นเรื่องฝักฝ่าย ถือร้นเข้าหากัน

สำหรับพระภิกษุถือไม่ได้ทั้งนั้น ไม่ว่าจะถือฉันเนื้อ หรือถือมังสวิรัต (ถือไม่ฉันเนื้อ) ข้อปฏิบัติที่ถูกต้องสำหรับพระภิกษุคือ *ฉันอาหาร* (ทั้งนี้หมายถึงพระภิกษุในพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ส่วนพระภิกษุสงฆ์ฝ่ายมหายาน ท่านเลิกฉันอาหารบิณฑบาตนานแล้ว ถึงแม้ปัจจุบันนี้จะมีพระมหายานบิณฑบาตบ้าง ก็เป็นการกลับริเริ่มขึ้นใหม่บ้าง เป็นกิจ ที่คลาดเคลื่อนไปจากความหมายเดิมบ้างแล้ว นับไม่ได้)

ที่พูดนี้มีใช่เป็นการพูดเล่นสำนวน หมายความว่า พระสงฆ์ฉันอาหารตามที่ได้ สุดแต่ชาวบ้านถวาย เขากินอะไร ก็ได้ฉันตามนั้น ยกเว้นเพียงว่าในกรณีที่เป็นอาหารเนื้อสัตว์ ถ้าพระได้เห็น ได้ยิน หรือระแวงสงสัย ว่าเขาฆ่าสัตว์นั้นโดยจำเพาะที่จะทำอาหารมาถวายแก่ตน อย่างนี้ฉันไม่ได้ มีความผิด หรือจะถือจำเพาะฉันอาหารมังสวิวัตินึ่งเคี้ยวอาหาร เนื้อสัตว์ก็ไม่ได้ พระเทวทัตต์ก็เคยขอพุทธานุญาต แต่พระพุทธานุญาตไม่ทรงอนุญาต(วินย.๗/๓๘๔/๑๑๓) ชาวบ้านเขามีอะไร เขากินอะไร ก็พลอยได้ พลอยฉันตามนั้น เขามีแต่อาหารผัก ตัวอยากฉันเนื้อก็ไม่ได้ฉันอย่างใจ เขามีแต่อาหารเนื้อ ตัวอยากฉันมังสวิวัตินึ่ง ก็หาได้ตามอยากไม่ ถ้าที่ไหนเมื่อใด ชาวบ้านเขากินมังสวิวัตินึ่งหมด พระก็พลอยได้แต่ฉันอาหารมังสวิวัตินึ่งไปเองโดยไม่ต้องถือ พระจะสนับสนุนชาวบ้านให้ถือมังสวิวัตินึ่งยอมได้ แต่ตนเองไม่ควรชวนขวยจุกจิกขุ่นขวยให้ความสำคัญเกินไปจนเกิดความยากลำบากขึ้นมาใหม่เกี่ยวกับเรื่องอาหาร สำหรับพระผู้อาศัยเขายังชีพ ต้องทำตัวให้เขาเลี้ยงง่ายอาหารเป็นเรื่องหนึ่งที่ท่านต้องการให้มีกังวลน้อยที่สุด

สำหรับคฤหัสถ์คือชาวบ้าน ถือมังสวิวัตินึ่งได้ และเมื่อถือ ก็มีแห่งที่ควรแก่การยกย่องชมเชย คือมีผลดีอยู่พอสมควร แม้จะเกินขีดความ

รับผิดชอบ เกินชั้นศีล อย่างน้อยก็ช่วยให้มีการเบียดเบียนสัตว์น้อยลง
อีกส่วนหนึ่ง แม้จะไม่ถึงกับพ้นการเบียดเบียนได้สิ้นเชิง ดังตัวอย่าง
พระเจ้าอโศกมหาราช กษัตริย์ชาวพุทธองค์สำคัญ ก็ทรงดำเนินพระ
จริยาวัตร นำไปในทางที่จะให้เกิดมังสวิรัต (จารึกศิลา ฉบับที่ ๑) แม้แต่
ประเพณีห้ามขายเนื้อขายปลาในวันพระของไทย ก็คงมุ่งหมายชักนำ
ในทางนี้เหมือนกัน

อย่างไรก็ตาม คุณุสถ์ที่ถือมังสวิรัต ควรรับฟังคำชมเชย
สรรเสริญของผู้อื่นเท่านั้น ไม่พึงถือว่าตนดีกว่าผู้อื่นหรือใกล้พระ
นิพพานกว่าผู้อื่น เพราะการกินมังสวิรัตกลายเป็นอันขาด เพราะไม่เป็น
ความจริงแต่อย่างใด มีแง่ที่ควรระวังไว้เป็นเครื่องเตือนสติผู้ถือเกี่ยว
กับเรื่องนี้ ตลอดถึงการรับประทานมือเดียว และรับประทานน้อยที่สุด
เป็นต้น อีกหลายอย่างเช่น

- ผู้ถือมังสวิรัตพึงสำนึกไว้เสมอว่า ตนเองไม่มีทางดีกว่าหรือ
ประเสริฐกว่าคนอย่างน้อยอีกประเภทหนึ่งได้เลย คือ คนที่เขาไม่วุ่น
วาย ไม่ให้ความสำคัญเกินพอดีกับเรื่องอาหาร พอดีอะไรที่ได้มาโดย
สุจริต มีคุณค่าต่อชีวิตช่วยรักษากายไว้ทำกิจได้ ก็กิน เสียเวลา เสีย

แรงงาน ห่วงกังวลกับเรื่องนี้น้อยที่สุด มุ่งแต่จะทำกิจที่พึงทำให้สำเร็จ คนประเภทนี้แหละ ดำเนินชีวิตอย่างชาวพุทธ

- มีคนอื่นไม่น้อยที่ไม่มีโอกาสจะเลือก ว่ากินมังสวิรัตหรือไม่ มังสวิรัต เพราะแทบจะไม่มีกินเลย คำถามของเขาไม่ใช่ว่ากินอย่างไร แต่เป็นว่าจะมีอะไรกิน ควรจะเอาใจใส่ กับปัญหาประเภทนี้ มากกว่ามายุ่งอยู่กับเรื่องมังสวิรัตหรือไม่มังสวิรัต

- มีวัตรบางอย่างที่ยิ่งไปกว่าการถือมังสวิรัต เช่น การถือวัตรกินเฉพาะผลไม้ที่หั่นเองจากต้น วัตรข้อนี้ นักบวช บางประเภทในสมัยพุทธกาลและก่อนพุทธกาล (เช่น อัง.ตัก. ๒๐/๕๓๗/๓๑๐) เช่น ฤาษีชีไพร ได้ถือกันไม่น้อย แม้ในแง่ของการเบียดเบียน การถือวัตรข้อนี้ก็เลิศกว่าการถือมังสวิรัตทั่วไป วัตรข้อกินผลไม้ที่หั่นเองนั้นต้องจัดเป็นมังสวิรัตขั้นสูง เพราะทำให้พ้นจากการเบียดเบียนสัตว์อย่างชนิดแทบจะสิ้นเชิงทีเดียว เช่น ไม่มีการฉีดยาฆ่าแมลง การกำจัดทำลายสัตว์ที่เป็นอันตรายต่อพืช ในการทำเกษตรกรรมเป็นต้น อย่างไรก็ตาม พึงสังเกตว่า ฤาษีชีไพรและนักบวชผู้ถือวัตรข้อนี้ ก็ไม่ปรากฏว่าได้บรรลุมรรคผลแต่อย่างใด และพระพุทธเจ้าก็ไม่ทรงสอนให้ชาวพุทธ ไม่ว่าพระหรือคฤหัสถ์ ดำเนินชีวิตด้วยการถือวัตรข้อนี้ แต่ท่านให้เป็นอยู่กับชีวิตจริง

- พึงระลึกว่า การถือมังสวิริติไม่ใช่เป็นศีล เป็นเพียงวัตรเท่านั้น (การกินผลไม้ที่หล่นเองจากต้นไม้ที่กล่าวข้างบน ยังเป็นวัตรที่เคร่งครัดเข้มงวดยิ่งกว่า) แม้การถือกินน้อย กินมือเดียวเป็นต้น ก็เป็นวัตรเช่นเดียวกัน

ศีล เป็นหลักความประพฤติที่จำเป็นสำหรับชีวิตและสังคมระดับนั้น ๆ เช่น การเว้นจากลักทรัพย์ เว้นจากพุดปด เป็นศีลสำหรับคนทั่วไป จำเป็นสำหรับสังคมสามัญที่จะอยู่โดยสงบสุข

วัตร เป็นข้อปฏิบัติที่ช่วยเสริมการดำรงอยู่ในศีล และข้อปฏิบัติอื่น ๆ ให้มั่นคงแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เช่น ถ้าใครถือวัตรว่า จะแต่ต้องของคนอื่น ต้องให้เจ้าของกล่าวคำเชิญหรืออนุญาตขึ้นก่อน ก็เท่ากับเขาตัดโอกาสที่ตนเองจะลักของคนอื่นออกไปเกือบหมดสิ้น หรือพระภิกษุคณะหนึ่งถือวัตรไม่พุดกันเลยตลอดพรรษา ก็ตัดโอกาสที่จะพุดเท็จตลอดจน พุดจาไม่ดีไม่งามอย่างอื่น ๆ ออกไปได้หมดสิ้น วัตรที่ถือไม่พุดจากกันนี้ เคยมีพระภิกษุได้ถือกันมาแล้วจริง ๆ ในสมัยพุทธกาล เรียกว่า *มุกวัตร* และดูเคร่งครัดน่าเลื่อมใส แม้แต่ในสมัยปัจจุบัน ก็มีนักบวชบางประเภทถือกันอยู่ทั้งในประเทศตะวันออกและตะวันตก และก็มีคนประเภทที่ชอบเคร่งครัดเข้มงวดพากันนิยมนับถือไม่น้อย

แต่ตรงข้าม พระพุทธเจ้าหาได้ทรงยกย่องไม่ พระองค์กลับทรงตำหนิติเตียน ว่าเป็นการอยู่อย่างแพะแกะสัตว์เลี้ยง และทรงห้ามไม่ให้พระภิกษุทั้งหลายถือปฏิบัติ ใครถือปฏิบัติมีความผิด (วินย. ๔/๒๒๕-๖/๓๑๒-๓) นี่เป็นข้อเตือนสติสำหรับให้ระวังรู้จักความหมายว่า อะไรเป็นศีล อะไรเป็นวัตร และเป็นข้ออันพึงระลึกสำหรับคนที่นิยมเคร่งครัดเข้มงวดจนหลงมกมาย สักว่ายิ่งเคร่งครัดยิ่งเข้มงวดยิ่งดี จนไม่รู้ความหมายว่าอะไรเพื่ออะไร

วัตถุประสงค์ทั่ว ๆ ไปของวัตรส่วนมาก ก็คือ เพื่อส่งเสริมความมักน้อย สันโดษ ความเคร่งครัด ความอยู่สงบ ความขัดเกลากิเลส ในการที่ถือเพื่อขัดเกลากิเลสนั้น บางทีผู้ที่ถือ เห็นว่า ตนเป็นผู้ลุ่มหลงมัวเมาหรือตามใจตนเองในเรื่องนั้นมาก หรือมากเป็นพิเศษ จึงเจาะจงถือ เพื่อกำราบ กิเลสของตนในด้านนั้น เช่น เป็นคนเห็นแก่เอร็ดอร่อยกินมากไม่รู้ประมาณ จึงถือวัตรกำหนดว่าจะกินมื้อละเพียงเท่านั้นเท่านั้น เช่น กินข้าวมื้อละจานเดียว หรือครึ่งจาน เป็นต้น การถือวัตรฝึกตัวของเขา จึงเป็นความดีเฉพาะตัวของเขา ซึ่งเป็นที่น่าชื่นชมว่า เขารู้จักฝึกฝนแก้ไขตนเอง แต่ไม่เป็นเครื่องวัดว่าเขาจะดีกว่าใคร จะใกล้การบรรลุธรรม หรือจะใกล้นิพพานกว่าใคร ท่านวางหลักการถือไว้ว่า

วัตรข้อใด ผู้นั้นถือแล้ว อกุศลธรรมเสื่อม อกุศลธรรมเจริญ ฟังถือ วัตรข้อใด ผู้นั้นถือแล้ว อกุศลธรรมเสื่อม อกุศลธรรมเจริญ ไม่ฟังถือ

- ตัวอย่างที่พูดถึงแล้ว เช่น การกินน้อย กินมื้อเดียวเป็นวัตรที่ดี ใครถือได้ก็เป็นความดีน่ายกย่อง ถ้าไม่มีปัญหาแก่สุขภาพและการดำเนินชีวิตของผู้นั้น ก็น่าถือ ยิ่งในการปฏิบัติธรรมขั้นปลีกตัวภาวนาก็อาจเป็นผลดี เป็นเครื่องช่วยโดยอ้อม เช่น ตัดภาระกังวล ทำให้ใช้เวลาและแรงงานในการปฏิบัติได้มากยิ่งขึ้น และอาจช่วยให้ร่างกายเบา กระปรี้กระเปร่า ไม่่วงงซึมเพราะอาหารมากเกินไป ช่วยการปฏิบัติภาวนาได้ดีเป็นต้น แต่ก็ไม่ได้เป็นของดีด้วยความเคร่งครัดเข้มงวดในตัวของตัวเอง หรือจะเป็นหลักประกันว่าคนนั้นจะบรรลุมรรคผลได้ดีกว่าคนอื่น ที่ไม่ได้ถืออย่างนั้น ซึ่งเขาอาจจะมีดีอย่างอื่น ถ้ามองเอาที่ความเคร่งครัดเข้มงวดเป็นของดีของสำเร็จโดยตัวของมันเอง ผู้ถืออย่างนั้นก็ยิ่งสู้นักบวชอีกหลายพวกไม่ได้ เพราะนักบวชนอกพุทธศาสนาหลายพวก ถือฉันอาหารจำกัดอย่างยิ่ง บางพวกถือวัตรฉันแต่ข้าวต้ม บางพวกกินแต่เผือกมัน บางพวกกินแต่กากข้าว บางพวกกินแต่จำเท่านั้น และก็มีคนนิยมเสีอมใสไม่น้อย แต่พระพุทเจ้าทรงติเตียนไม่ให้สาวกถือวัตรเช่นนั้น

- ท่านที่ต้องการให้พระฉันอาหารมังสวิวัติ ไม่พึงพูดหรือเถียงอะไรกับใครทั้งนั้น สิ่งที่ต้องทำมีอย่างเดียวคือ นำอาหารมังสวิวัติไปถวาย หรือนิมนต์พระไปฉันแล้วถวายอาหารมังสวิวัติ พระก็กลายเป็นผู้ฉันอาหารมังสวิวัติไปเองในทันที ทั้งนี้เพราะในเรื่องอาหารนั้น กล่าวได้ว่า พระอยู่ในกำมือของชาวบ้าน ถ้ามีพรตธนาแนะนำหรือถกเถียงว่าท่าน พระจะมีอาหารมังสวิวัติฉันขึ้นมาได้อย่างไร"

ข้อปฏิบัติต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนานั้น มีไว้เพื่อการฝึกหัดขัดเกลา พัฒนาตนเอง ให้เจริญก้าวหน้าในธรรมยิ่ง ๆ ขึ้นไป ผู้ปฏิบัติพึงศึกษาให้รู้เข้าใจความหมายและความมุ่งหมายตามเป็นจริง และปฏิบัติด้วยจิตสำนึกในการฝึกฝนตนเอง พร้อมนั้นก็หมั่นสำรวจตนเองว่า ได้ปฏิบัติอยู่ด้วย ความรู้ความเข้าใจ ด้วยแรงจูงใจ และวางตัววางใจต่อการปฏิบัตินั้นอย่างถูกต้องหรือไม่ พุทธพจน์ต่อไปนี้คงจะเป็นเครื่องเตือนใจที่ดี และช่วยคุณให้การปฏิบัติดำเนินไปอย่างถูกต้อง

"ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถืออยู่ป่า ภิกษุผู้ถือห่มผ้าบังสุกุล ฯลฯ ภิกษุผู้ถือฉันมือเดียว ภิกษุผู้ไม่รับอาหารเพิ่มหลังเริ่มฉัน ภิกษุผู้ถือฉันอาหารในบาตร มี ๕ จำพวก คือ

๑. ผู้ถือ...เพราะโง่เขลาขมขาย

๒. ผู้ถือ...ที่มีความปรารถนาลามก ถูกความอยากครอบงำ
๓. ผู้ถือ...เพราะบ้า จิตฟุ้งซ่าน
๔. ผู้ถือ...เพราะเห็นว่า เป็นวัตรที่พระพุทธเจ้าและพุทธสาวก
ทั้งหลายสรรเสริญ
๕. ผู้ถือ...เนื่องจากความมักน้อย สันโดษ ความขัดเกลา
ความสงัด ความพอใจอย่างนั้น

บรรดาผู้ถือ... ๕ จำพวกนี้ ผู้ถือ...เนื่องจากความมักน้อย
สันโดษ ความขัดเกลา ความสงัด ความพอใจอย่างนั้น นั้นแหละ เป็น
เลิศ ประเสริฐ นำหน้า สูงสุด ล้ำเลิศ"

(อภ.ปญจก.๒๒/๑๘๑-๑๙๐/๒๔๕-๒๔๗)

"ภิกษุมองเห็นว่า เราเป็นพหูสูต ส่วนภิกษุอื่น ๆ เหล่านั้น ไม่ได้
เป็น...เราเป็นวินัยธร...เราเป็นธรรมกถึก...เราถืออยู่ป่า...เราถือห่มผ้า
บังสุกุล...เราถือบิณฑบาตเป็นประจำ ฯลฯ เราถือฉันมื้อเดียว...เราได้
สมาบัติ ฯลฯ ส่วนภิกษุอื่น ๆ เหล่านั้น ไม่ได้เป็น(ไม่ได้ถือ), เหยยกตน
ข่มผู้อื่น เพราะเหตุที่ถือ...อย่างนั้น นี้แหละคือ ธรรมของอัสตบุรุษ

"ส่วนอัสตบุรุษย่อมมองเห็นดังนี้ว่า โลกะ โทสะ โมหะ จะถึง
ความเสื่อมสิ้นไป เพราะความเป็นพหูสูต...เพราะความเป็นวินัยธร...
เพราะความเป็นธรรมกถึก ... เพราะเป็นผู้ถืออยู่ป่า...เพราะเป็นผู้ถือ

ห่มผ้าบังสุกุล ... เพราะถือบิณฑบาตเป็นประจำ ฯลฯ เพราะถือฉันมื้อเดียว... เพราะได้สมาบัติ ก็หามิได้เลย, ถึงแม้ถ้าภิกษุจะไม่เป็นพหูสูต...ไม่เป็นวินัยธร...ไม่เป็นธรรมกถึก...ไม่เป็นผู้อยู่ป่า... ไม่เป็นผู้ห่มผ้าบังสุกุล ...ไม่เป็นผู้อยู่บิณฑบาตเป็นประจำ ฯลฯ ไม่เป็นผู้ถือฉันมื้อเดียว...ไม่ได้สมาบัติ ก็เป็นผู้ธรรมาอนุกรมปฏิบัติ เป็นผู้ปฏิบัติชอบ ประพฤติตามธรรม เป็นผู้ที่ควรบูชา ควรสรรเสริญได้, เธอทำข้อปฏิบัติให้เป็นการภายใน(เป็นการส่วนตัว) เท่านั้น ไม่ยกตน ไม่ชมผู้อื่น เพราะเหตุที่เป็นพหูสูต ฯลฯ เพราะเหตุที่เป็นผู้ได้สมาบัติ, ภิกษุทั้งหลาย นี้แลคือ ธรรมของสัตบุรุษ" (ม.จ. ๑๔/๑๘๓-๑๙๑/๑๓๖-๑๔๑)

บุคคลบางคนบวชเข้ามาในพระศาสนาแล้ว มีเจตนาดี ตั้งใจจริงจัง แต่เพราะศึกษาธรรมวินัยไม่เพียงพอ ก็อาจผลิผลลามจมลงไปในข้อปฏิบัติที่ผิด และอาศัยความมุ่งมั่นจริงจังนั้น พาดนแนวดิ่งไปในความผิดพลาดยิ่งขึ้น นำโทษมาทั้งแก่ตนและแก่ผู้ถือตาม ยิ่งถ้าสมทานมิจฉาปฏิฐิเข้าอีกด้วย ก็จะมีโทษทั้งแก่ตนและแก่สังคมอย่างลึกซึ้งยาวนาน

ปัญหาต่าง ๆ ในคณะสงฆ์และวงการพระศาสนา ได้เกิดขึ้น และหมักหมมอยู่มากมาย ควรได้รับการแก้ไขปรับปรุง เมื่อมีผู้

พยายามช่วยแก้ไขปรับปรุง ก็เป็นที่น่ายินดี แต่บางทีก็ต้องผิดหวัง น่าเสียใจ และน่าเสียดายที่ว่า บางคนที่มีที่ท่าจะมาช่วยแก้ปัญหา แต่กลับกลายเป็นว่ามาสร้างปัญหาเพิ่มใหม่แก่พระศาสนาทั้บถมให้ซับซ้อนยุ่งย้งขึ้นไปอีก เข้าทำนองว่า โรคเก่าก็เพียบหนัก แล้วยังมีโรคใหม่แทรกซ้อนเข้ามาอีก

ลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของพระโพธิรักษ์ คือ การตีเตียน ความประพฤติผิดสมณวิสัย และความบกพร่องย่อหย่อนที่เกิดขึ้นและแพร่หลายอยู่ในวงการพระศาสนา และการตีเตียนของพระโพธิรักษ์นั้น มีลักษณะที่มักทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกเหมือนว่า

๑. มีพระสงฆ์ทั้งหมดอยู่เพียง ๒ พวกเท่านั้น คือ พวกตนกับพวกพระในคณะสงฆ์ไทย และพระสงฆ์ทั้งหมดในคณะสงฆ์ไทย ล้วนมีความประพฤติปฏิบัติเสียหายอย่างเดียวกันทั้งนั้น

๒. ปัญหาที่ระบาคอยู่ในคณะสงฆ์ไทย ชนิดที่ท่่านยกขึ้นมาตีเตียนนั้นโดดเด่น เหมือนไม่มีปัญหาอย่างอื่นอีก และความโดดเด่นของปัญหาในคณะสงฆ์ไทยนั้นก็เหมือนสีด่าที่ขับให้สี่ขาวของสันติอโศกโดดเด่นยิ่งขึ้น

ควรจะมองกันตามเป็นจริงว่า สำนักสันตติโคสเป็นเพียงหน่วยย่อยหน่วยหนึ่งในคณะสงฆ์ไทย ซึ่งมีหน่วยย่อย ๆ ต่าง ๆ อื่น ๆ อยู่อีกมากมาย สันตติโคสได้ยกข้อปฏิบัติที่ดี บางอย่างขึ้นมาเน้นหนัก ซึ่งถ้าถืออย่างถูกต้อง ก็จะเป็นที่น่าชื่นชมอย่างมาก แต่ในเวลาเดียวกัน สันตติโคสก็ได้ก่อ ปัญหาใหม่ขึ้นในวงการพระศาสนา ซึ่งบางอย่างก็จะส่งผลกระทบอันให้การแก้ปัญหาที่มีอยู่แล้วในคณะสงฆ์ ยากแก่การแก้ไขยิ่งขึ้นไปอีก นอกจากปัญหาเกี่ยวกับสันตติโคสแล้ว ในคณะสงฆ์และวงการพระศาสนาทั่วไปยังมีปัญหาอื่น ๆ อีกมากมาย ทั้งที่พระโพธิรักษ์ยกขึ้นมาติเตียน และที่พระโพธิรักษ์ มิได้พูดถึงปัญหาที่พระโพธิรักษ์มิได้พูดถึง (จะด้วยเหตุที่ไม่ทราบ หรือด้วยเหตุใดก็ตาม) บางอย่างก็มีความสำคัญยิ่งกว่าปัญหาที่พระโพธิรักษ์ยกขึ้นมาทำให้โดดเด่นเป็นอันมาก เมื่อจะแก้ไขปัญหาทั้งหลายนั้น จะแก้ไขแต่ปัญหาสันตติโคสเท่านั้นหาเพียงพอไม่ เพราะแท้ที่จริงแล้ว ถ้าไม่มีปัญหาทั้งหลายในวงการพระศาสนาอยู่ก่อน ปัญหาเกี่ยวกับสันตติโคสก็ยากที่จะเกิดขึ้น และถึงจะเกิดขึ้นก็จะไม่สามารถขยายตัวออกไป นอกจากนั้น การที่จะมุ่งแก้ปัญหาของสันตติโคสอย่างเดียว ย่อมแสดงถึงความประมาท ที่รอต่อเมื่อมีเรื่องใดบีบบังคับตนขึ้นมา จึงชวนชวายเป็นแก้ปัญหา

และหากประมาทเช่นนั้น แม้สมมติว่าแก้ปัญหาสันตติโคกสำเร็จ ก็คงจะต้องมีปัญหาคืนเกิดขึ้นอีกอย่างแน่นอน และอาจจะรุนแรงยิ่งขึ้นไปอีก

ควรจะยอมรับว่า ถึงเวลาแล้วที่จะร่วมมือกัน สันตติโคกก็ควรจะต้องยอมรับความผิดพลาดของตน และหันมาร่วมในกระบวนการแก้ปัญหา ซึ่งจะทำให้ความดีของตนเป็นความดีที่บริสุทธิ์ ไม่ใช่ความดีที่เป็นเครื่องเสริมส่งความผิดพลาด ความดีที่ร้อนในความผิดมิใช่สิ่งที่ดีที่ตนจะสามารถถกกลับทับ จนไม่มีใครมองเห็น ส่วนทางฝ่ายคณะสงฆ์ส่วนใหญ่ พุทธวจนะจากพระธรรมบท ข้อต่อไปนี้ คงจะเป็นคติที่เหมาะสมที่สุดบทหนึ่ง กล่าวคือ

"ผู้ใดประมาทแล้วในกาลก่อน ภายหลังมากลับตัวได้ ไม่ประมาทผู้นั้นยอมทำโลกนี้ให้สว่างสดใส ดุจดวงจันทร์ที่พ้นจากเมฆหมอก" (ขุ.ธ. ๒๕/๒๓/๓๘)

ความไม่ประมาทในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว และในการสร้างสรรค์ปัจจัยแห่งความเจริญมั่นคง ที่จะเป็นเครื่องป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาต่อไป จะสำเร็จผลด้วยดี ก็ต้องดำเนินตามหลักการแห่งสังฆ สามัคคี คือความพร้อมเพรียง ร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจกัน ในการที่จะแก้ปัญหา ตามหลักการบริหารนิยธรรม ดังได้กล่าวแล้วข้างต้น

หนังสือนี้ เป็นข้อเขียนอิสระ มิได้เขียนให้แก่บุคคล องค์กร หรือสถาบันใด และมีได้เขียนขึ้นตามความประสงค์ หรือตามคำอาราธนาของผู้ใด แต่เขียนขึ้นด้วยความหวังที่จะให้เป็นส่วนช่วยในการที่จะแก้ไขปัญหาของส่วนรวม อย่างถูกต้อง ตามแนวทางของข้อเท็จจริง หลักการ กฎเกณฑ์ และความเป็นเหตุเป็นผล เพื่อวัตถุประสงค์ที่จะดำรงรักษาธรรมไว้ในสังคม ดังนั้น จึงยินดีอนุญาตให้เปล่าแก่ทุกท่านที่แจ้งขอพิมพ์ เช่นเดียวกับหนังสือเล่มอื่น ๆ ของผู้เขียนนี้ โดยมีเงื่อนไขเพียงว่า ให้พยายามช่วยรักษาความถูกต้องของข้อความและตัวอักษรไว้ อย่างดีที่สุด และมีให้มุ่งที่จะเป็นการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวของบุคคล

คำโปรยปกหลัง

... ถึงเวลาแล้วที่จะร่วมมือกัน สันติอโศกก็ควรจะต้องยอมรับ
ความผิดพลาดของตน และหันมาร่วมในกระบวนการ การแก้ปัญหา ซึ่งจะ
ทำให้ความดีของตนเป็นความดีที่บริสุทธิ์ ไม่ใช่ความดีที่เป็นเครื่อง
เสริมส่งความผิดพลาด ความดีที่ร้อนในความผิดมิใช่สิ่งที่คุณจะสามารถ
กลบทัพ จนไม่มีใครมองเห็น ส่วนทางฝ่ายคณะสงฆ์ส่วนใหญ่ พุทธ
วจนะจากพระธรรมบท ข้อต่อไปนี่ คงจะเป็นคติที่เหมาะสมที่สุดบท
หนึ่ง กล่าวคือ

"ผู้ใดประมาทแล้วในกาลก่อน ภายหลังมากลับตัวได้ ไม่ประมาท ผู้นั้น
ย่อมทำโลกนี้ให้สว่างสดใส ดุจดวงจันทร์ที่พ้นจากเมฆหมอก"